

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
TIESĪBU TEORIJAS UN VĒSTURES ZINĀTŅU KATEDRA

**BŪTISKS PROCESUĀLS PĀRKĀPUMS KĀ PAMATS
TIESĪBU NORMAS ATZĪŠANAI PAR NEATBILSTOŠU
LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMEI**

BAKALAURA DARBS

Autore: Renāte Berķe
Studenta apliecības Nr.: rb19036
Darba vadītājs: Dr. iur. Jānis Pleps

RĪGA 2022

ANOTĀCIJA

Likumdošanas process, kas vēsturiski ir bijis politiskas gribas izpausme, neierobežojot to ar tiesību normām, mūsdienu aktuālo vajadzību un cilvēka, tehnoloģiju un zinātnes attīstības kontekstā, vairs neiederas demokrātiskas tiesiskas valsts tvērumā.

Labas likumdošanas princips sekmē, ka tiesību normas pieņemšanas process ne vien atbilst formālajām prasībām, bet arī veicina sabiedrības uzticību valstij un tiesībām. Tas ir racionālāks un pieņemtie lēmumi ir zinātniski pamatoti.

Pētījuma mērķis ir vērtēt būtisku procesuālu pārkāpumu kā pamatu tiesību normas atzīšanai par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmei.

Pētījuma rezultātā tiek konkretizēti kritēriji, kas ir nozīmīgi, nošķirot būtisku procesuālu pārkāpumu no procesuāla pārkāpuma. Autore sniegusi arī subjektīvo vērtējumu un iespējamus risinājumus likumdošanas procesa kvalitātes uzlabošanai.

Atslēgvārdi: *labas likumdošanas princips, pienācīgā kārtībā pieņemts likums, būtisks procesuāls pārkāpums, procesuāls pārkāpums*

ABSTRACT

The procedure of legislation historically has been seen as an expression of the political will, it had no legal framework as a limitation for discretion of legislature. Nowadays, the “political” form of legislation is no more appropriate for a democratic republic because of the current needs and the development of society, technologies and science.

The principle of good legislation provides not only the procedure of legislation compatible with the formal requirements, but also promotes the trust of society. On impact of the principle of good legislation, the procedure of legislation becomes more rational and based on scientific knowledge.

The purpose of the research is to assess substantial procedural infringements as a ground for recognition of a legal norm as incompatible with Satversme of the Republic of Latvia.

In the result of the research there are specified the criteria that are significant to differentiate the substantial procedural infringements and procedural infringements. The author also has proposed her subjective assessment and the possible solutions to improve the quality of the procedure of legislation.

Keywords: *the principle of good legislation, substantial procedural infringement, procedural infringement*

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
1. SATVERSMES TIESAS LOMA LABAS LIKUMDOŠANAS PRINCIPA ĪSTENOŠANĀ	7
1.1. Tiesību normas satversmība un Satversmes tiesas kompetence	7
1.2. Pienācīgā kārtībā pieņemts likums: saturs un vēsturiskā attīstība	10
2. BŪTISKS PROCESUĀLS PĀRKĀPUMS: SATVERSMES TIESAS JUDIKATŪRA .	16
2.1. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr.2017-17-01 analīze	16
2.2. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 analīze	23
2.3. Būtisks procesuāls pārkāpums satversmes tiesas praksē: apkopojums un gūtās atziņas	28
3. PROCESUĀLS PĀRKĀPUMS: SATVERSMES TIESAS JUDIKATŪRA	30
3.1. Satversmes tiesas 2021. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-18-01 analīze ..	30
3.2. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 analīze	34
3.3. Satversmes tiesas 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 analīze	37
3.4. Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 analīze	40
3.5. Procesuāls pārkāpums Satversmes tiesas praksē: apkopojums un nošķiršana no būtiska procesuāla pārkāpuma.....	45
KOPSAVILKUMS	47
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	48

IEVADS

Satversmes tiesa uzsvērusi, ka “likuma galvenais mērķis ir taisnīguma nodrošināšana”.¹ Tāpat tā norādījusi, ka likumdošanas procesam jāatbilst ne tikai normatīvajos aktos noteiktajām formālajām prasībām, bet arī jāveicina personu uzticēšanās valstij, proti, jāvieš pārlicība, ka izraudzītais risinājums ir taisnīgs.² Sabiedrības uzticēšanās ir galvenais politiskais un sociālais kapitāls, kas leģitimē demokrātiju, savukārt institūcijām ir jāattaisno uzticēšanās ar efektīvu un labu darbu, pienācīgi īstenojot tām piešķirtās pilnvaras.³

Īpaši aktuāls demokrātijas stiprināšanas jautājums kļuvis 2022. gada februāra izskaņā, piedzīvojot diktatūras uzbrukumu demokrātijai, tādējādi kara šausmām pakļaujot cilvēku miljonus.⁴ Autores ieskatā, tas ir būtisks brīdinājuma signāls arī citām demokrātiskām valstīm, tostarp Latvijai – jāpaliek modriem un nemitīgi jātiecas uzlabot demokrātijas elementu īstenošana, tāpēc sabiedrības uzticība valsts varai jāsekmē visos virzienos, tostarp, attiecībā uz likumdošanas procesa kvalitāti.

Mūsdienu aktuālās vajadzības un pieaugošā izpratne par cilvēka attīstību, tostarp raksturīgā straujā tehnoloģiju un zinātnes attīstība rada nepieciešamību pēc kvalitatīvāka, racionāli pamatotāka likumdošanas procesa.⁵ Satversmes tiesa vairākos spriedumos kopš 2018. gada pilnveidojusi pienācīgā kārtībā pieņemta likuma izpratni, tādējādi nosakot likumdevēja rīcības brīvību tiesību normu izstrādes procesā un iezīmējusi “politiskā likumdošanas procesa” pāreju uz pienācīgu likumdošanas procesu.⁶

Satversmes tiesas pienākums ir pārbaudīt, vai likumdevēja rīcība nav tāda, kas mazinātu suverēna uzticību valstij un tiesībām un vai tiesību normu pieņemšanas process sekmējis uzticību valstij un tiesībām.⁷

Ņemot vērā jautājuma aktualitāti gan teorijā, gan praksē, bakalaura darba mērķis ir vērtēt būtisku procesuālu pārkāpumu kā pamatu tiesību normas atzīšanai par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmei.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

¹ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 21.3. punkts.

² Ibid.

³ E.Levita lekcija Vasedas Universitātē. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/309719-e-levita-lekcija-vasedas-universitate-2019>

⁴ LSM.lv Ziņu redakcija. Putina režīma uzbrukums Ukrainai. 24. februāris. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/putina-rezima-uzbrukums-ukrainai-24-februaris-teksta-tiesraides-arhivs.a445112/> [aplūkots 20.05.2022]

⁵ Krūzkopa S. Satversme ir pamats Latvijas ilgtspējai un katra iedzīvotāja attīstībai. LV portālam: Ineta Ziemele, Satversmes tiesas priekšsēdētāja. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/302530-satversme-ir-pamats-latvijas-ilgtspejai-un-katra-iedzivotaja-attistibai-2019> [aplūkots 19.05.2022.]

⁶ 14. Pleps J. Satversmes tiesa un labas likumdošanas princips: piezīmes par spriedumu lietā Nr. 2018-11-01. Jurista Vārds, 2019, Nr.12

⁷ Pastars E., Plakane I., Pleps J. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021, 443. lpp.

1. Noteikt Satversmes tiesas lomu labas likumdošanas principa īstenošanā, tostarp atklājot pienācīgā kārtībā pieņemta likuma saturu.

2. Analizēt būtisku procesuālu pārkāpuma saturu Satversmes tiesas judikatūrā un apkopot gūtās atziņas.

3. Analizēt procesuāla pārkāpuma saturu Satversmes tiesas judikatūrā un nošķiršanu no būtiska procesuāla pārkāpuma.

4. Apkopot iegūtos secinājumus un priekšlikumus.

Darba ietvaros aktualizētas praksē pastāvošās diskusijas par Satversmes tiesas lomu un kompetences apjomu, vērtējot likumdošanas procesa kvalitāti. Attiecībā uz parlamentārās procedūras pārkāpumiem vērtētas Satversmes tiesas paustās atziņas kopsakarā ar Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķajās domās norādītajiem apsvērumiem. Apkopoti Satversmes tiesas minētie argumenti, izvirzot kritērijus, ko Satversmes analizē, lai izvērtētu pārkāpuma būtiskumu. Darba ietvaros sniegts arī autores subjektīvais vērtējums par Satversmes tiesas argumentāciju un izdarītajiem secinājumiem.

Darba sastādīšanā izmantotas vairākas pētniecības metodes. Aprakstošā metode izmantota, lai apkopotu un interpretētu pieejamo informāciju, izteiktos viedokļus. Pretēju uzskatu salīdzināšana un atspoguļošana, kā arī dažādu spriedumu savstarpēja pretstatīšana veikta salīdzinošās metodes ietvaros. Ar analītiskās metodes izmantošanu sasniegts mērķis Satversmes tiesas spriedumos konstatēt izteiktos argumentus un paustos secinājumus. Tāpat, ņemot vērā, ka darbā pētīti atsevišķi Satversmes tiesas spriedumi, kuros paustās atziņas, tās izvērtējot kopsakarā, tiek pārvērstas vispārīgos secinājumos, darbā izmantota indukcijas metode.

Bakalaura darbs sastāv no trīs nodaļām un desmit apakšnodaļām. Pirmās nodaļas ietvaros sniegts ieskats par tiesību normas augstāko kritiku kā juridisko metodi, kas sevī ietver arī tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošanu, kā arī detalizētāk atklāts labas likumdošanas principa saturs. Otrās nodaļās ietvaros analizēti Satversmes tiesas spriedumi, kuros konstatēto procesuālo pārkāpumu tiesību normas pieņemšanas procesā Satversmes tiesa atzinusi par būtiskiem, tostarp sniedzot apkopojumu par gūtajām atziņām. Savukārt trešajā nodaļā analizētajos spriedumos Satversmes tiesa atzinusi, ka procesuāls pārkāpums pastāv, tomēr secinot, ka tas nav būtisks. Ceturtās nodaļas piektajā apakšnodaļā sniegts kopsavilkums, akcentējot tos elementus, kas ir būtiski, nošķirot būtisku procesuālu pārkāpumu no procesuāla pārkāpuma. Autore sniegusi arī subjektīvo vērtējumu un iespējamus risinājumus likumdošanas procesa kvalitātes uzlabošanai.

1. SATVERSMES TIESAS LOMA LABAS LIKUMDOŠANAS PRINCIPA ĪSTENOŠANĀ

1.1. Tiesību normas satversmība un Satversmes tiesas kompetence

Tiesību normu hierarhijas ideja, kuras autors ir Hanss Kelzens, ir nostiprināta arī Latvijā, paredzot tiesību normu iedalījumu pēc to juridiskā spēkā.⁸ Pastāv prezumpcija, ka konstitūcija kā satversmes varas akts, kuru suverēnā tauta ir izdevusi sevis regulēšanai, ir pārāks par likumiem, kurus izdod tautas ievēlēts likumdevējs parastās likumdošanas ceļā. No šīs prezumpcijas izriet konstitucionalitātes (satversmības) ideja.⁹ No augstākā juridiskā spēka tiesību normas izriet pārējās,¹⁰ konstitūcijas pārākuma nodrošināšana demokrātiskā valstī ir nozīmīga.¹¹

Faktiski konstitucionālo pārākumu iespējams nodrošināt ar konstitucionālās kontroles mehānismu, proti, pastāv juridiska procedūra, kuras ietvaros var pārbaudīt likumu un citu normatīvo aktu, kā arī valsts varas institūciju rīcības atbilstību valsts konstitūcijai. Mūsdienu tiesību teorijā tiesību normas konstitucionalitātes jeb satversmības pārbaude ir obligāta juridiska metode, kas jāveic, lai izlemtu jautājumu par tiesību normas piemērošanu.¹²

Katra tiesību normas piemērotāja pienākums ir pēc būtības vērtēt kā piemērojamā norma jāinterpretē, jāpārbauda tās spēkā esamība jeb jāveic tiesību normas zemākā kritika un jāpārbauda tās konstitucionalitāte jeb jāveic tiesību normas augstākā kritika,¹³ kas ir materiālās tiesību normas spēkā esības priekšnoteikums.¹⁴

Demokrātiskā tiesiskā valstī ir nodrošināta ikvienam pieejama tiesība pārbaudīt likuma satversmību – personai ir tiesības lūgt Latvijas Republikas Satversmes tiesu (turpmāk – Satversmes tiesa) pārbaudīt pamattiesību ierobežojuma satversmību¹⁵, ja persona pārliecinoši pamato savu pamattiesību aizskārumu un ir izmantojusi visus citus tiesību aizsardzības

⁸ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zvērināts advokāts Jānis Neimanis, 2004, 82. lpp.

⁹ Pastars E., Plakane I., Pleps J. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021, 32. lpp.

¹⁰ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zvērināts advokāts Jānis Neimanis, 2004, 82. lpp.

¹¹ Pleps J. Satversmības jēdziens un elementi. Inovāciju juridiskais nodrošinājums : Latvijas Universitātes 70. konferences rakstu krājums. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 277. lpp.

¹² Ibid. 277., 279. lpp.

¹³ Iljanova, D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005, 24. lpp.

¹⁴ Pleps J. Satversmības jēdziens un elementi. Inovāciju juridiskais nodrošinājums : Latvijas Universitātes 70. konferences rakstu krājums. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 279. lpp.

¹⁵ Pleps J. Demokrātiskā tiesiskā valstī personai ir konstitucionāls pienākums ievērot likumus. Jurista Vārds, 2020., Nr. 45

līdzekļus¹⁶, taču ne katram ir kompetence veikt tiesību normas satversmības pārbaudi un izlemt normas piemērošanas jautājumu – tas ir jākonstatē īpašā kārtībā.¹⁷

Satversmības pārbaudes ietvaros jānoskaidro, vai ievērota tiesību normas izdošanas kompetence, vai ievērota tiesību normas izdošanas procesuālā kārtība un vai nav novērojama tiesību normas saturiska pretruna ar Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) normu.¹⁸

Satversmes 85. pantā ir nostiprināta Satversmes tiesas kompetence skatīt lietas par likumu atbilstību Satversmei jeb pārbaudīt tiesību normu satversmību. Ja tiesa konstatē, ka tiesību norma neatbilst Satversmei, tad tā ir tiesīga to atzīt par spēkā neesošu – tā ir Satversmes tiesas ekskluzīva kompetence¹⁹.

Kādreizējais Satversmes tiesas priekšsēdētājs Gunārs Kūtris kādā no konferencēm norādījis, ka “*vērtējot tiesību normas, patiesībā tiesa lemj par cilvēkiem un viņu likteņiem. Aiz tiesību normām vienmēr atrodas cilvēki un viņu dzīves stāsti*”²⁰, tādējādi uzsverot Satversmes tiesas darba nozīmi – tiesību normu atbilstības Satversmei, kas ir Latvijas Republikas vienīgā patstāvīgā konstitūcija un veido Latvijas konstitucionālo pamatu²¹, vērtēšana nav tikai kaut kas teorētisks, bet gan tieši ietekmē indivīdu, aizstāvot ikviena valsts iedzīvotāja cieņu un vērtību²².

Kopumā konstitucionālās tiesas pastāvēšana ir viens no efektīvākajiem konstitucionālo vērtību aizsardzības mehānismiem²³, taču jāņem vērā, ka tiesību normas augstākā kritika jāveic katram tiesību piemērotājam²⁴ – tātad pēc būtības katrs var konstatēt, ka tiesību norma neatbilst Satversmei, atšķirīgas vien ir šādu konstatējumu sekas – ja šādu secinājumu pieņēmusi Satversmes tiesa, tad tiesību norma atzīstama par spēkā neesošu²⁵. Aivars Endziņš pauž viedokli, ka “*Satversmes tiesas paveiktais un sabiedrības uzticēšanās Satversmes tiesas darbam visu šo gadu laikā liecina, ka Satversmes tiesas uzveidošana bija vajadzīgs lēmums tiesiskas valsts nostiprināšanā (...)*”²⁶. Arī Ineta Ziemele ir pārliecināta, ka Satversmes tiesas izveidošana ir sniegusi būtisku pienesumu tiesiska valsts kodola stiprināšanā, norādot, ka “*ja*

¹⁶ Rodiņa A. Konstitucionālā sūdzība Latvijā. Jurista Vārds, 2000, Nr.28.

¹⁷ Pleps J. Demokrātiskā tiesiskā valstī personai ir konstitucionāls pienākums ievērot likumus. Jurista Vārds, 2020., Nr. 45.

¹⁸ Pleps J. Satversmības jēdziens un elementi. Inovāciju juridiskais nodrošinājums : Latvijas Universitātes 70. konferences rakstu krājums. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 280. lpp.

¹⁹ Pastars E., Plakane I., Pleps J. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021, 582. lpp.

²⁰ [b.a.] Satversmes tiesas konferenču materiāli 2010./2011. gads. [b.v.], [b.i.], [b.g.], 11. lpp.

²¹ Pleps J. Latvijas valsts konstitucionāli pamati. Grām.: Latvija un latvieši. I sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2018, 86., 87. lpp.

²² Satversmes tiesas 19.12.2017. sprieduma lietā Nr.2017-02-03, 19.1. punkts.

²³ Plepa D., Pleps J. Satversmes tiesas ietekme uz Latvijas tiesiskās sistēmas attīstību. Jurista Vārds, 2016, Nr.49.

²⁴ Iljanova, D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005, 24. lpp

²⁵ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.01.2019.red], 85. pants.

²⁶ Endziņš A. Tiesiska valsts. Jurista Vārds, 2022, Nr.7.

*konstitucionālai tiesai ir izdevies kļūt par sabiedrības vērtību izpratnes katalizatoru, tad šāda konstitucionālā tiesa ir ieņēmusi tai patiesi atvēlēto lomu mūsdienu demokrātiskas tiesiskas valsts konstitucionālajā iekārtā”.*²⁷

Satversmes tiesas kompetence²⁸ būtiski atšķiras no vispārējās jurisdikcijas un administratīvo tiesu uzdevumiem²⁹, līdz ar to tā neietilpst vispārējo tiesu sistēmā un tā uzskatāma par tiesu tikai no procesuālā viedokļa, bet pēc būtības – kontroles institūcija,³⁰ proti, tās īstenotā konstitucionalitātes pārbaude ir raksturojama kā negatīvā likumdevēja funkcija atbilstoši Hansa Kelzena raksturotajam “negatīvā” likumdevēja konceptam.³¹

Satversmes tiesa savas tiesības atzīt tiesību normas par spēkā neesošām īsteno tikai vienā procesuālā formā, kas ir spriedums. Tas būtiski atšķiras no tiesu sistēmas tiesas sprieduma, jo ar to tiek veikta tiesību aktu satversmības pārbaude, līdz ar to iedarbības sfēra ir tāda pati kā apstrīdētās normas iedarbības sfēra, kas ir pretēji tiesu sistēmas tiesu spriedumiem, kuri skar tikai konkrētās lietas ietvaros esošo personu tiesiskās attiecības.³² Satversmes tiesas pieņemtais spriedums ir galīgs un tas stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī.³³

Attiecībā uz tiesību normas spēkā esamību gadījumos, ja tā atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, noteikts, ka tā uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja pati tiesa nenosaka citādi.³⁴ Praksē novēroti arī šādi veidi nolēmumu daļas formulēšanai: apstrīdētā norma atzīta par spēkā neesošu vēlāk nākotnē (*ex nunc*), tādējādi pagarinot antikonstitucionālās normas spēkā esamību konkrētu laika periodu, vai apstrīdētā norma atzīta par spēkā neesošu ar atpakaļvērstu spēku (*ex tunc*), tāpat raksturīgi arī tādi nolēmumi, kuros Satversmes tiesa uzliek par pienākumu piemērot kādu Satversmes normu vai atjauno iepriekš spēkā bijušo tiesisko regulējumu.³⁵

²⁷ Ziemele I. Satversmes tiesa kā vērtību tiesa: pirmie 25 gadi. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

²⁸ Satversmes tiesas likums: LV likums. Pieņemts 05.06.1996. [29.09.2020.red.], 16. pants.

²⁹ Par tiesu varu: LV likums. Pieņemts 15.12.1992. [17.12.2020.red.] 30., 36. pants.

³⁰ Jelāgins J. Latvija ceļā uz tiesiskumu. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.

³¹ Pastars E., Plakane I., Pleps J. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021, 583. lpp.

³² Rodiņa A., Spale A. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 85. pantam. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 140. lpp.

³³ Satversmes tiesas likums: LV likums. Pieņemts 05.06.1996. [29.09.2020.red.], 32. panta pirmā daļa.

³⁴ Satversmes tiesas likums: LV likums. Pieņemts 05.06.1996. [29.09.2020.red.], 32. panta trešā daļa.

³⁵ Pastars E. Satversmes tiesas sprieduma nolēmumu daļas izpratne un piemērošanas problēmas. Jurista Vārds, 2016, Nr.7.

Sprieduma atpakaļvērsta spēka noteikšana ir izņēmums, kas raksturīga tādiem gadījumiem, kad apstrīdētā norma ir pieņemta *ultra vires* vai, pieļaujot būtiskus procedūras pārkāpumus, līdz ar to piemērojams princips, ka “antikonstitucionāls likums nav likums”.³⁶

Minētā temata sakarā vērts minēt, ka Satversmes tiesas kompetence, kas ir konstitucionālās kontroles īstenošana, tādējādi esot uz robežas starp politiku un tiesībām, neizbēgami rada domstarpības, spriedzi starp Satversmes tiesu un likumdevēju.³⁷

1.2. Pienācīgā kārtībā pieņemts likums: saturs un vēsturiskā attīstība

Gadījumos, kad Satversmes tiesa kādu tiesību normu atzīst par neatbilstošu Satversmei tāpēc, ka tās pieņemšanas procesā pieļauts būtisks procesuāls pārkāpums, tas ir pamats secinājumam, ka tiesību norma nav pieņemta pienācīgā kārtībā, ievērojot labas likumdošanas praksi. Lai noteiktu, vai apstrīdētajā normā noteiktais tiesību ierobežojums noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesa pārbauda, pirmkārt, vai likums ir pieņemts ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību, otrkārt, vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām un, treškārt, vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.³⁸

Mūsdienās novērojams fenomens – tiesību normu straujais pieaugums un likumdošanas kvalitātes pasliktināšanās lielākajā daļā Eiropas valstu ir raisījis jautājumu, vai ciešāka likumdevēja un tiesību teorijas sadarbība varētu palīdzēt formulēt un atrisināt šo problēmu?³⁹

Jēdziens *legisprudence* ir radies no vārdiem (*lex*) likums un (*prudentia*) zināšanas⁴⁰, tā ir mācība par likumu jeb likumu *jurisprudence*, kas sevī ietver ideju, ka likumdevējs savus secinājumus pamato ar sava lēmuma seku detalizētu analīzi, lai pēc iespējas izvairītos no nevēlamiem rezultātiem.⁴¹ Likums ir politisko lēmumu pieņemšanas rezultāts, likumdošanas process kā politikas turpinājums nav racionāls. Politika ir “varas spēle”, kuras rezultātā tiek

³⁶ Rodiņa A., Spale A. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 85. pantam. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 143. lpp.

³⁷ Osipova S. Spriedze starp Satversmes tiesu un likumdevēju ir neizbēgama. *Jurista Vārds*, 2021, Nr. 7.

³⁸ Skat., piem., Satversmes tiesas 08.04.2015. spriedums lietā Nr.2014-34-01, 14. punkts.

³⁹ [B.a.] Is Legislation an Unprincipled, Incoherent, Undignified Mess? Editor's Note on „Legisprudence”. Pieejams <http://www.bu.edu/law/journals-archive/bulr/volume89n2/documents/EDITORSNOTE.pdf> [aplūkots 18.04.2022.]

⁴⁰ Šulmane D. Tiesību normu efektivitātes problemātika un aktualitāte XX un XXI gadsimta tiesību socioloģijā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012, 47. lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5169/29014-Dace_Sulmane_2013.pdf?sequence=1 [aplūkots 18.04.2022.]

⁴¹ Wintgens J. L. *Legisprudence: A New Theoretical Approach to Legislation*. Oxford: Hart Publishing, 2002, p.3

panākti kompromisi, kas tiek ietverti likumam raksturīgā struktūrā.⁴² Leģisprudences ietvars ir plašāks nekā tikai likumdevēja gribas atklāšana, izmantojot tiesas sniegto vai doktrinālo interpretāciju – tā izpaužas kā praktiska likumdošanas procesa pētīšana, kur ne tik daudz uzmanības tiek vērsts tam, kas izdara attiecīgo izvēli un kādas tiesību normas tiek izstrādātas, bet gan tam, kādā procesā tas tiek īstenots⁴³, tādējādi tā ir zinātne, kas pārstāv ideju par racionāla likumdošanas procesa īstenošanu⁴⁴ un koncentrējas tieši uz tiesību radīšanas procesu, kas ir joma, kurai līdz šim nav pievērsta pietiekami liela uzmanība un nozīme.⁴⁵

Leģisprudences ietvaros likumdošanas problēmas tiek pētītas no tiesību teorijas skatupunkta⁴⁶, izmantojot tajā nostiprinātās atziņas un instrumentus.⁴⁷ Tiesību teorija nodrošina formulējumu tiesiskajā sistēmā pastāvošajiem likumdevēja ierobežojumiem tiesību normu jaunradē un piedāvā procedūras uzlabojumus, lai pieņemtu kvalitatīvākas tiesību normas.⁴⁸

Praktiska darbība, kas var tikt veikta leģisprudences zinātnes mērķa sasniegšanai, ir iespēja izstrādāt ieteikumus likumdošanas procesa efektīvizācijai, lai nodrošinātu pārskatāmāku, kvalitatīvāku un ikvienam uztveramāku normatīvo regulējumu⁴⁹ – tādējādi izpaužas arī valsts prezidenta un konstitucionālās tiesas nozīmīga loma likumdošanas procesā.⁵⁰ Taču leģisprudence nav tikai ekskluzīva savstarpēja sadarbība starp likumdevēju, valsts prezidentu un konstitucionālo tiesu – jau uzsvērts, ka ikvienam ir tiesības Satversmes tiesai lūgt pārbaudīt tiesību normu satversmību, ja persona uzskata, ka ar attiecīgo normu ir aizskartas viņas Satversmē ietvertās pamattiesības.⁵¹ Tātad pēc būtības vērst uzmanību uz labas likumdošanas principa iespējamu pārkāpumu var ikviens, tādējādi praktiski iesaistoties leģisprudences mērķu sasniegšanā.

⁴² [B.a.] Is Legislation an Unprincipled, Incoherent, Undignified Mess? Editor's Note on „Legisprudence”, p. 423. Pieejams <http://www.bu.edu/law/journals-archive/bulr/volume89n2/documents/EDITORSNOTE.pdf> [aplūkots 18.04.2022.]

⁴³ Wintgens J. L., Oliver-Lalana D. A. The Rationality and Justification of Legislation: Essays in Legisprudence. Cham: Springer International Publishing, 2013, Ch.1.3.

⁴⁴ Wintgens J. L. The Theory and Practice of Legislation: Essays in Legisprudence. Pieejams [The Theory and Practice of Legislation: Essays in Legisprudence - Google grāmatas](http://www.bu.edu/law/journals-archive/bulr/volume89n2/documents/EDITORSNOTE.pdf) [aplūkots 21.04.2022.]

⁴⁵ [B.a.] Is Legislation an Unprincipled, Incoherent, Undignified Mess? Editor's Note on „Legisprudence”, p. 424. Pieejams <http://www.bu.edu/law/journals-archive/bulr/volume89n2/documents/EDITORSNOTE.pdf> [aplūkots 18.04.2022.]

⁴⁶ Wintgens J. L. Legisprudence: A New Theoretical Approach to Legislation. Oxford: Hart Publishing, 2002, p.3.

⁴⁷ [B.a.] Is Legislation an Unprincipled, Incoherent, Undignified Mess? Editor's Note on „Legisprudence”, p. 424. Pieejams <http://www.bu.edu/law/journals-archive/bulr/volume89n2/documents/EDITORSNOTE.pdf> [aplūkots 18.04.2022.]

⁴⁸ Pleps J. Pienācīgā kārtībā pieņemts likums. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 324. lpp.

⁴⁹ Stupins A. Leģisprudence kā zāles pret normofiliju. Jurista Vārds, 2020, Nr.46.

⁵⁰ Kusiņa G. paustās domas diskusijā. Gailīte D., Litvins G., Dubava I. Bīriņu domnīca – jau desmito gadu pēc kārtas. Jurista Vārds, 2013, Nr.32.

⁵¹ Satversmes tiesas likums: LV likums. Pieņemts 05.06.1996. [29.09.2020.red.], 17. pants.

Konstatēts, ka leģisprudenci kā zinātņi par likumdošanas procesu atsevišķi Rietumu tiesību loka valstu zinātnieki definējuši 20. gadsimta beigās⁵², tomēr tās saturam ir ļoti sena vēsture⁵³ - dažādos laikos spriests par likumdošanas kvalitāti un problemātiku.⁵⁴ Tiek pausts viedoklis, ka šīs jaunās zinātnes nozares pamatā ir arī praktiska atziņa, proti, ka sabiedrībai kļūstot arvien kompleksākai, pieaug arī nepieciešamība pēc likumdošanas, kas regulē šo kompleksitāti.⁵⁵ Tātad tieši nepieciešamība racionāli pārvaldīt sabiedrības kompleksitāti ir leģisprudences pamatā.

Arī Latvijā likumdošanas kvalitātes jautājums, kas ir cieši saistīts ar valsts attīstības aspektu⁵⁶, nav jauns ne konstitucionālo orgānu darbībā, ne Latvijas tiesību zinātnē.⁵⁷ Latvijas tiesību telpā periodiski tiek aktualizēts jautājums par normatīvo aktu pieņemšanas procesa trūkumiem, tā neefektivitāti un tiesisko nestabilitāti. Tiesību zinātnieki kā galvenos trūkumus akcentē normatīvo aktu kvalitātes un satversmības problemātiku, kā arī “normu plūdu” fenomenu.⁵⁸

Demokrātiskā tiesiskā valstī no tiesiskas valsts principa izriet arī noteiktas prasības attiecībā uz likumdošanas procesu.⁵⁹ Būtiski, ka likumdošanas procesam jāveicina personu uzticēšanās valstij un tiesībām, kā arī jāatbilst normatīvajos aktos noteiktajām formālajām prasībām.⁶⁰ Pirmo reizi Satversmes tiesa labas likumdošanas principu kā jēdzienu un vispārējo tiesību principu Latvijas tiesiskajā sistēmā konkretizējusi 2019. gada 6. marta spriedumā Nr. 2018-11-01, tostarp definējot vairākus tā elementus, vienlaikus norādot, ka akcentēti galvenie, bet ne vienīgie labas likumdošanas principa konkretizācijas aspekti:

1. likumdošanas procesā, kā jau tas izriet no Satversmes tiesas judikatūras, likumdevējam jāievēro vispārējie tiesību principi, Satversmē un Saeimas kārtības rullī reglamentētie procesuālie priekšnoteikumi un prasības;

2. likumdevējam jāizvērtē likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām (tostarp Satversmei, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām);

⁵² Stupins A. Leģisprudence kā zāles pret normofiliju. Jurista Vārds, 2020, Nr.46

⁵³ Kusiņa G. paustās domas diskusijā. Gailīte D., Litvins G., Dubava I. Bīriņu domnīca – jau desmito gadu pēc kārtas. Jurista Vārds, 2013, Nr.32.

⁵⁴ [B.a.] Is Legislation an Unprincipled, Incoherent, Undignified Mess? Editor's Note on „Legisprudence”, p. 423. Pieejams <http://www.bu.edu/law/journals-archive/bulr/volume89n2/documents/EDITORSNOTE.pdf> [aplūkots 18.04.2022.]

⁵⁵ Levits E. Laba likumdošana un parlamenta zinātniskais dienests. Jurista Vārds, 2015, Nr.41.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Engīzers K. Labas likumdošanas principa ģenēze Latvijas tiesiskajā sistēmā. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

⁵⁸ Stupins A. Nepieciešamība pēc leģisprudencē balstītas tiesību normu jaunrades procesa transformācijas demokrātiskā tiesiskā valstī. Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās: LU Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 536. lpp.

⁵⁹ Satversmes tiesas 03.02.2012. spriedums lietā Nr.2011-11-01, 11.2. punkts.

⁶⁰ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr.2017-17-01, 21.3. punkts.

3. likumdevējam jāaskaņo likumprojektā paredzētās tiesību normas ar tiesību sistēmā jau pastāvošajām normām;

4. likumdevējam jāizvērtē attiecīgās normas atbilstība Satversmes tiesas praksei attiecīgajā jautājumā;

5. vispārīgā kārtībā likumdevējam jāizskata likumprojektu atklāti Saeimas un Saeimas komisiju sēdēs, nodrošinot apspriešanas un balsošanas tiesības, attiecīgais tiesiskais regulējums, ja tas nepieciešams, pienācīgi jāpamato ar pētījumiem, jāvērtē, vai pastāv paredzētā tiesiskā regulējuma alternatīvas;

6. likumdošanas procesam jābūt vērstam uz ilgtspējīga tiesiskā regulējuma izstrādi;

7. likumdevējam jābalstās plānotā tiesiskā regulējuma sociālās ietekmes izvērtējuma pētījumā un jāapsver šā tiesiskā regulējuma ieviešanai un izpildei nepieciešamie pasākumi;

8. likumdevējam jāapsver nozaru speciālistu izteiktās riska prognozes un jāveic riska novērtēšanas pasākumi;

9. likumdevējam savlaicīgi un pienācīgā kārtībā jāinformē sabiedrība un pēc iespējas – tieši vai pastarpināti – jāiesaista likumdošanas procesā.⁶¹

Lai gan Satversmes tiesas spriedumos jau pirms attiecīgā sprieduma tika norādīti vairāki labas likumdošanas principa elementi, tomēr ar šo spriedumu princips pilnībā ieviests Satversmes tiesas praksē.⁶² Šis spriedums vērtējams kā nozīmīgākais attiecībā uz likumdošanas kvalitāti, kas pieņemts laika posmā no 2017. līdz 2021. gadam.⁶³

Attiecīgajā spriedumā Satversmes tiesa atvasināja starpinstitucionālās lojalitātes principu, kura ietvaros konstitucionālām institūcijām jāveido savstarpējs cieņpilns un fokusēts dialogs, lai tādējādi uzlabotu pieņemto lēmumu kvalitāti.⁶⁴ Šo savstarpējās sadarbības pienākumu labas likumdošanas principa ietvaros Satversmes tiesa noteikusi arī attiecībā uz likumdevēja pienākumu gadījumos, kad, piemēram, Valsts prezidents izteicis iebildumu pret tiesisko regulējumu, neizvairīties no attiecīgā tiesiskā regulējuma satversmības un atbilstības tiesiskās sistēmas iekšējai saskaņotībai izvērtējuma. Pretējā gadījumā labas likumdošanas princips un konstitucionālo orgānu savstarpējās lojalitātes princips tiktu pārkāpts tādējādi, ka likumdevējs likumdošanas procesā nevērtētu tajā iesaistītā konstitucionālā orgāna, šajā gadījumā, – Valsts prezidenta – iebildumus.⁶⁵

Satversmes tiesa labas likumdošanas principa ievērošanas prasību attiecinājusi uz jebkuru subjektu, kas kompetents sagatavot un pieņemt normatīvos aktus, norādot, ka “*labas*

⁶¹ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr.18-11-01, 18.1. punkts.

⁶² Pleps J. Satversmes tiesa un labas likumdošanas princips: piezīmes par spriedumu lietā Nr. 2018-11-01. Jurista Vārds, 2019, Nr.12.

⁶³ Tamužs K., Podzorova E. Satversmes tiesas judikatūra 2017–2021: aktualitātes. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

⁶⁴ Plepa D. Tamužs K. Runā Satversmes tiesa: daudzdimensionālais dialogs. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

⁶⁵ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr.18-11-01, 18.3.1. punkts.

likumdošanas princips attiecināms uz ikviena normatīvā akta sagatavošanas un pieņemšanas procesu, tostarp arī uz Ministru kabineta normatīvo aktu pieņemšanas procesu”⁶⁶. Tostarp Satversmes tiesa akcentēja, ka Ministru kabinetam ir jāveic arī pilnvarojošās normas augstākā un zemākā kritika, pārbaudot tās atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām un spēkā esību, ja nepieciešams, izmantojot Ministru kabineta tiesības iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā. Turklāt Ministru kabinets drīkst izdot tikai tādas normas, kas sasniedz likumdevēja noteikto mērķi un nav pretrunā ar vispārējiem tiesību principiem, tāpat noteikumu izstrādes procesā to projektam pievienojama pamatota informācija par izstrādātā projekta nepieciešamību un ietekmes izvērtējumu, kam jāatbilst labas likumdošanas principam.⁶⁷

Satversmes tiesa labas likumdošanas principa elementus konkretizējusi caur ilgtspējīga tiesiskā regulējuma prizmu, kas sakņojas Satversmes Ievadā un paredz īstenot tādu valsts darbību, kas vērsta uz ilgtspējīgu attīstību.⁶⁸ Demokrātiju stiprinošu Eiropas Savienības tiesību ievērošana ir viens no aspektiem, kas veicina ilgtspējīga tiesiskā regulējuma pieņemšanu.⁶⁹

Vēl viens būtisks elements, ko vairākkārt savos spriedumos uzsvērusi Satversmes tiesa un kas, pēc autores domām, Juristaveicina tostarp tiesiskā regulējuma ilgtspēju, ir likumdevēja pienākums pēc iespējas likumdošanas procesā iesaistīt sabiedrību un uzklaut ieinteresētās personas, jo, lai arī *“labas likumdošanas princips negarantē konkrētu vienai personai vai personu grupai vēlamu rezultātu, tomēr tā ievērošana ikvienam dod pārliecību par to, ka attiecīgais jautājums ir demokrātiski apspriests, proti, dažādi viedokļi ir pausti un analizēti, un ka dažādu tiesību un likumīgo interešu sadursmes gadījumā labākais iespējamais līdzsvars ir meklēts, ievērojot Satversmē ietvertās vērtības un vispārējos tiesību principus*”.⁷⁰ Tāpat vairākkārt uzsvērts, ka labas likumdošanas principa elementu ievērošana, piemēram, efektīva lemšana par valstij nozīmīgiem jautājumiem⁷¹, sekmē personu uzticēšanos valstij un tiesībām.

Satversmes tiesas tiesneši savās atsevišķajās domās vairākkārt, tostarp arī pirms 2019. gada 6. marta sprieduma pieņemšanas lietā Nr. 2018-11-01, vērsuši uzmanību uz nepienācīgu labas likumdošanas principa īstenošanu praksē, tostarp akcentējot, ka atkāpe no šī principa ievērošanas tiesiskā demokrātiskā valstī nav pieļaujama.⁷²

⁶⁶ Satversmes tiesas 19.06.2020. spriedums lietā Nr.2019-20-03, 20. punkts.

⁶⁷ Satversmes tiesas 28.09.2020. spriedums lietā Nr.2019-37-0103, 29.3. punkts.

⁶⁸ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.01.2019.red].

⁶⁹ Satversmes tiesas 07.06.2019. spriedums lietā Nr.2018-15-01, 13.2. punkts.

⁷⁰ Satversmes tiesas 12.02.2020. spriedums lietā Nr.2019-05-01, 19.1.1. punkts.

⁷¹ Satversmes tiesas 27.05.2021. spriedums lietā Nr.2020-49-01, 24.2. punkts.

⁷² Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles un Sanitas Osipovas atsevišķās domas lietā Nr.2018-10-0103, 4.1. punkts.

Labas likumdošanas princips tiesību normu izstrādē atspoguļojas ne vien tajā, ka tā ir pieņemta un izsludināta atbilstoši procesuālās kārtības noteikumiem, bet gan tas ietver arī zināmas kvalitātes prasības, kas Latvijā nosakāmas interpretējot Satversmes 90. pantu.⁷³ Savukārt Satversmes 64. pants piemērojams gadījumos, ja Satversmes tiesa konstatē, ka tiesību norma nav pieņemta pienācīgā kārtībā, tādējādi attiecīgajā Satversmes pantā tieši definēta “*laba likumdošana*” attiecībā uz likumdošanas procedūrai izvirzīto prasību ievērošanu.⁷⁴

Tiesiskajā telpā izskanējuši arī viedokļi, kas noliedz labas likumdošanas principa atzīšanu, uzsverot, ka “*var runāt par labu un sliktu likumdošanas praksi, nevis tiesību principu*”, un precizējot – “*ne viss, kas kādam šķiet labs un pareizs, ir uzskatāms par tiesību principu*”.⁷⁵ Savukārt atsevišķās citās publikācijās autors pauž viedokli, ka kritika attiecībā uz principu ir cieši saistīta ar Satversmes un Latvijas Republikas Saeimas dialogu par “pēdējā vārda” tiesībām likumdošanas procesā, ņemot vērā, ka labas likumdošanas principa ietvaros likumdošanas process tiek pakļauts Satversmes tiesas novērtējumam, iepretim tam, ka kādreiz šis likumdošanas process kā klasisks iekšējās darba kārtības jautājums ir bijis Saeimas ekskluzīvā kompetencē.⁷⁶

Satversmes tiesas kādreizējā priekšsēdētāja Ineta Ziemeles, paužot pārliecību par labas likumdošanas principa kā obligāta priekšnoteikuma pastāvēšanas nepieciešamību tiesiskā valstī un atsaucoties uz Satversmes tiesas konkretizētajiem labas likumdošanas principa elementiem, norāda, ka “*tieši šāda likumdošanas procesa īstenošana arī novestu pie tā, ka tiktu noraidīts un atspēkots tiesiskai valstij pašos pamatos neatbilstošais, bet Latvijā vēl arvien bieži paustais viedoklis, ka likumdošana tiek pielāgota konkrētam gadījumam un atsevišķu grupu interesēm*”.⁷⁷

⁷³ Pleps J. The Principle of Good Legislation. Grām.: [B.a.] International Scientific Conference. The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space. 4-5 October, 2012. Rīga: University of Latvia Press, 2012, 18. lpp.

⁷⁴ Ibid, 20. lpp.

⁷⁵ Danovskis E. Var runāt par labu un sliktu likumdošanas praksi, nevis tiesību principu. Jurista Vārds, 2020, Nr.12.

⁷⁶ Engīzers K. Labas likumdošanas principa ģenēze Latvijas tiesiskajā sistēmā. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

⁷⁷ Satversmes tiesas priekšsēdētājas Ineta Ziemeles 2020. gada 10. janvāra uzruna Satversmes tiesas svinīgajā sēdē. Pieejams <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-ineta-ziemeles-uzruna-satversmes-tiesas-svinigaja-sede/> [aplūkots 26.04.2022.]

2. BŪTISKS PROCESUĀLS PĀRKĀPUMS: SATVERSMES TIESAS JUDIKATŪRA

Attiecīgās nodaļas ietvaros analizēti divi Satversmes tiesas spriedumi, kuros Satversmes tiesa atzinusi, ka tiesību normas pieņemšanas procesā pieļauts būtisks procesuāls pārkāpums, līdz ar to apstrīdētās normas atzīstot par neatbilstošām Satversmei, lai konstatētu kritērijus un apstākļus, ko Satversmes tiesa atzinusi par vērā ņemamiem, pieņemot lēmumu par pārkāpuma atzīšanu par būtisku procesuālu pārkāpumu. Trešajā apakšnodaļā izvirzīti secinājumi par Satversmes tiesas prakses konsekvenci un sniegtajiem argumentiem, secinot, ka pieļauts būtisks procesuāls pārkāpums.

Analīzei izvēlēti divi Satversmes tiesas spriedumi, kas ir pirmie, kuros Satversmes tiesa tās pastāvēšanas vēsturē atzinusi Saeimas pieņemtās likuma normas par Satversmei neatbilstošām tāpēc, ka to pieņemšanas procesā konstatējami būtiski procesuāli pārkāpumi.⁷⁸

2.1. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr.2017-17-01 analīze

Satversmes tiesa 2018. gada 12. aprīlī pieņēma spriedumu Lietā Nr. 2017-17-01, kurā nosprieda atzīt 2017. gada 1. jūnija likuma „Grozījumi likumā „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”” 1.pantu un 2017. gada 22. jūnija likumu „Grozījums likumā „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās”” par neatbilstošu Satversmes 105. pantam tāpēc, ka apstrīdētās normas neesot pieņemtas pienācīgā kārtībā. Būtiski, ka trīs tiesneši lietā pauda savas atsevišķās domas, tātad jautājums nav bijis vienbalsīgs.⁷⁹

Satversmes tiesa vērsa uzmanību, ka Saeimas pienākums, izstrādājot tiesisko regulējumu, ir izvēlēties piemērotāko risinājumu, kas nodrošina tiesiskā regulējuma atbilstību Satversmei, pieņemot tādu normatīvo aktu, kas ierobežo personas pamattiesības. Saeimai jāviešot pārliecība, ka nepieciešamība noteikt šādu regulējumu ir rūpīgi izvērtēta, proti, likumdevējam jānodrošina pienācīga analīze un pamatojums šāda ierobežojuma satversmībai, tādējādi stiprinot sabiedrības pārliecību par pieņemtā akta tiesiskumu⁸⁰, kas savukārt sekmē arī sabiedrības labticīgu tiesību normu ievērošanu⁸¹. Izskatāmās lietas sakarā, Tiesa norādīja

⁷⁸ Pleps J. Satversmes tiesa un labas likumdošanas princips: piezīmes par spriedumu lietā Nr. 2018-11-01. Jurista Vārds, 2019., Nr. 12.

⁷⁹ Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01.

⁸⁰ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 21.3. punkts.

⁸¹ Medina L. Laba likumdošana. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 342. lpp.

uz likumdevēja pienākumu samērot personu pretējās intereses, pēc iespējas sekojot līdzī tam, lai samērīgs līdzsvars starp tām pastāvētu visā konkrēto tiesisko attiecību pastāvēšanas laikā.⁸² “Pienācīgā kārtībā pieņemtam likumam ir jānodrošina saskaņa un līdzsvars, vienādos un salīdzināmos apstākļos esošu personu vienlīdzība un labumu sadale proporcionāli personu nopelniem.”⁸³ Tāpat, īpaši ņemot vērā, ka Satversmes tiesa jau bija vērtējusi vairāku piespiedu nomas tiesiskās attiecības regulējošo normu satversmību,⁸⁴ likumdevējam bija pienākums regulējuma satversmību vērtēt kontekstā ar jau pastāvošo satversmes tiesas judikatūru lietā izskatāmajā jautājumā⁸⁵.

Lai noskaidrotu, vai apstrīdētās normas ir pieņemtas, ievērojot normatīvajos aktos noteikto kārtību, Satversmes tiesa vērtēja, vai Saeima ir izpildījusi tai noteiktos pienākumus, proti, vai, pieņemot apstrīdētās normas, tā ir pienācīgi analizējusi un pamatojusi pamattiesību ierobežojuma Satversmību kontekstā ar tiesas nodibināto judikatūru piespiedu nomas jautājumos.⁸⁶

Satversmes tiesa secināja, ka:

1) Izvērtējums par tiesisko regulējumu, tostarp tā salīdzinājums ar citām situācijām, izvērtējot iespējamus alternatīvos risinājumus, priekšlikumus un iespējamo ietekmi no izmaiņām citās jomās, bija jāveic pašam likumdevējam.⁸⁷ Satversmes tiesas ieskatā no lietas materiāliem nebija gūstams apstiprinājums tam, ka Saeima būtu pienācīgi vērtējusi un pamatojusi tās izvēlēto risinājumu.⁸⁸

12. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas priekšsēdētājs pauda viedokli, ka apstrīdētās normas nav pieņemtas sasteigti un procesa gaitā ir aplūkoti arī citi iespējamie risinājumi, taču, kā norādīja pats priekšsēdētājs – vairākus priekšlikumus, tostarp dzīvokļu īpašnieku izteikto, atbildīgā komisija neesot izskatījusi.⁸⁹ Arī Tieslietu ministrija norādīja, ka alternatīvi risinājumi esot vērtēti⁹⁰, taču kādi konkrēti un kādi attiecīgi bijuši to trūkumi – neatklāja. Alternatīvi risinājumu izvērtēšanas trūkumu uzsvēra arī tiesībsargs⁹¹ un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko zinātņu katedras profesors *Dr.iur.* Kaspars Balodis, paužot nostāju, ka pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu, kas pieņemts sasteigti, izstrūkstot kvalitatīvām diskusijām un pienācīgam izvērtējumam.⁹²

⁸² Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 21.3. punkts.

⁸³ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas atsevišķās domas lietā Nr.2016-14-01, 5. punkts.

⁸⁴ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 21. punkts.

⁸⁵ Skatīt Satversmes tiesas atziņas spriedumos lietās Nr.2008-36-01, Nr.2010-22-01 un Nr.2008-34-01.

⁸⁶ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 21.3. punkts

⁸⁷ Ibid. 22.2. punkts.

⁸⁸ Ibid. 22.3. punkts.

⁸⁹ Ibid. 6. punkts.

⁹⁰ Ibid. 7. punkts.

⁹¹ Ibid. 9. punkts.

⁹² Ibid. 14. punkts.

Tomēr atšķirīgs viedoklis šajā jautājumā bija Satversmes tiesas tiesnesim Gunāram Kusiņam, kas norādīja, ka likumdevēja rīcībā ir bijusi gan citu valsts iestāžu un institūciju, gan arī Saeimas deputātu sniegtā informācija.⁹³ Arī Satversmes tiesas tiesneši Aldis Laviņš un Jānis Neimanis bija pārliecināti, ka likumdevējs ir analizējis pietiekami plašu informācijas apjomu.⁹⁴

Attiecībā uz Saeimas izstrādāto pamatojumu apstrīdēto normu pieņemšanas procesā, tostarp vērtējot arī aktuālās refinansēšanas likmes, gan Latvijas Bankas padomes loceklis⁹⁵, gan pieaicinātais ekonomists Jānis Abāšins⁹⁶ norādīja, ka lemjot par piespiedu nomas maksas apmēru, bija nepareizi un nepamatoti izmantot refinansēšanas likmi. Tādējādi, pēc autores domām, pieaicināto ekspertu paustais vērtējums norāda uz Saeimas kļūdaini izvēlēto pamatojumu apstrīdētās normas regulējuma noteikšanai, tostarp radot bažas, ka Saeima apstrīdēto normu pieņemšanas procesā ir organizējusi nepieciešamās diskusijas ar nozares ekspertiem. Līdz ar to secināms, ka izvērtējums apstrīdēto normu pieņemšanas procesā pēc būtības nav veikts, ņemot vērā, ka likumdevēja veiktajā pētījumā izmantoti nederīgi elementi.

Pēc autores domām, tas, ka pastāv atšķirīgs vērtējums par to, vai likumdevējs veicis pienācīgu izvērtējumu, apsverot iespējamus alternatīvos risinājumus, norāda uz nepieciešamību likumdevējam spēt uzskatāmi pierādīt tā veikto vērtējumu, tostarp konkrēti pamatojot, kāpēc kādi no piedāvātajiem alternatīvajiem risinājumiem būtu atzīstami par nepiemērotiem konkrētā jautājuma izlemšanā. Tāpat izskatāmajā lietā tika pausta informācija, ka vairāku personu piedāvātie alternatīvie risinājumi netika pat apsvērti⁹⁷, līdz ar to nav iespējams izdarīt viennozīmīgu secinājumu, ka Saeima būtu izvērtējusi visu tai sniegto informāciju un ieinteresēto personu piedāvātos risinājumus, līdz ar to atzīstams, ka likumdevējs nav veicis pienācīgu izvērtējumu.

Attiecīgā jautājuma ietvaros aktualizējās vēl kāds būtisks aspekts, proti, “*Satversmes tiesa nedrīkst nodarboties ar pārlieki detalizētu Saeimas iekšējās darbības likumdošanas procesa organizēšanas pārbaudi,*” norādīja Satversmes tiesas tiesneši Aldis Laviņš un Jānis Neimanis, papildinot, ka “*arvien plašāka Satversmes tiesas iejaukšanās Saeimas darbības aspektos, kā arī komisiju darbības efektivitātes un uzklausišanas plašuma izvērtēšana spriedumos noved pie tā, ka šādas apspriedes un sabiedrības līdzdalība Saeimas darbā kļūst par pašmērķi, un tas ved arvien attālāk no tāda likumdošanas procesa, pār kuru Saeimai ir*

⁹³ Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 4.2. punkts.

⁹⁴ Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 20. punkts.

⁹⁵ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 10. punkts.

⁹⁶ Ibid. 15. punkts.

⁹⁷ Ibid. 6. punkts.

autonomija Satversmes ietvaros”.⁹⁸ Tiesneši attiecīgajā gadījumā akcentēja likumdevējam tik raksturīgo un ierasto politisko likumdošanas procesu. Labas likumdošanas princips ierobežo likumdevēja rīcības brīvību un ir pamats Satversmes tiesai vērtēt šī principa elementu piemērošanu tiesību normu izstrādes gaitā.⁹⁹ Satversmes tiesa tiesību normu novērtējumu pamatojusi ar nepieciešamību nodrošināt taisnīgumu, proti, pienācīgā kārtībā pieņemts likums demokrātiskā valstī visupirms ir tāds, kas vērsts uz taisnīguma kā tiesiskās sistēmas galīgā mērķa sasniegšanu.¹⁰⁰ Tomēr tiesību doktrīnā pausts arī atbalsts tiesnešu paustajai domai, akcentējot, ka arī Valsts prezidenta Veto tiesības nedrīkst radīt prezidenta diktātu parlamentam.¹⁰¹ Jāteic gan, ka izskatāmā lieta un attiecīgo tiesnešu atsevišķās domas uzrakstītas pirms tam, kad Satversmes tiesa labas likumdošanas principu pilnībā ieviesa Satversmes tiesas praksē¹⁰², tomēr šī publiskā diskusija par Satversmes tiesas kompetenci vērtēt likumdevēja darbības aspektus, pēc autores domām, jau iezīmē pieturpunktus likumdevēja pārejai no politiska tiesību normu izstrādes un pieņemšanas procesa uz pienācīgu likumdošanas procesu.

2) Satversmes tiesas ieskatā, lietas ietvaros nebija ņemta vērā Satversmes tiesas judikatūra piespiedu nomas jautājumos, nosakot regulējumu, kāds ietverts apstrīdētajās normās.¹⁰³

Attiecībā uz apstrīdēto normu pieņemšanas procesu Saeima norādīja, ka to satversmība ir jāvērtē atšķirti no Satversmes tiesas jau iepriekš formulētajām atziņām citos spriedumos attiecīgā tiesību jautājuma kontekstā, jo apstākļi kopš minēto spriedumu pieņemšanas esot mainījušies.¹⁰⁴ Pēc autores domām, Satversmes tiesas paustās atziņas un jautājumi, ko tā aktualizējusi citos spriedumos attiecībā uz piespiedu nomu, vērtējami kā fundamentāli konkrētā tiesību institūta tvērumā, līdz ar to, ne Saeimas minētie atšķirīgie ekonomiskie apstākļi, ne dzīvokļa īpašnieka tiesiskā statusa izpratnes attīstība, ne sociāli atbildīgas valsts principa nostiprināšanās¹⁰⁵ nevarētu būt par pamatu Satversmes tiesas judikatūras konkrētajā jautājumā atzīšanai par vērā neņemamu apstrīdēto normu pieņemšanas procesā. Līdz ar to,

⁹⁸ Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 12. punkts.

⁹⁹ Pleps J. Satversmes tiesa un labas likumdošanas princips: piezīmes par spriedumu lietā nr. 2018-11-01. Jurista Vārds, 2019, Nr.12

¹⁰⁰ Pleps J. Pienācīgā kārtībā pieņemts likums. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 326. lpp.

¹⁰¹ Danovskis E. Saeimas kārtības ruļļa nozīme likumdošanā. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 318. lpp.

¹⁰² Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01

¹⁰³ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 22.3. punkts

¹⁰⁴ Ibid. 5. punkts.

¹⁰⁵ Ibid. 5. punkts.

darba autore piekrīt Satversmes tiesas izvirzītajam secinājumam, ka likumdevējs nebija veicis pienācīgu analīzi attiecībā uz Satversmes tiesas judikatūru piespiedu nomas jautājumos.¹⁰⁶

Atšķirīgu viedokli paudis Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kusiņš, norādot, ka tā kā ne vien Satversmes tiesa, bet arī pats likumdevējs jau vairākas reizes bija vērtējis piespiedu nomas tiesisko attiecību regulējumu, tad pirms apstrīdēto normu pieņemšanas likumdevēja rīcībā bija noteikta informācija gan par problēmām piespiedu nomas maksas tiesiskajā regulējumā, gan Satversmes tiesas judikatūru šajā jautājumā.¹⁰⁷ Darba autore pauž viedokli, ka ņemot vērā, ka likumdevējs pats norādīja, ka apstrīdēto normu satversmība jāvērtē neatkarīgi no Satversmes tiesas judikatūras¹⁰⁸ – tas vien, ka Saeimai tā bija zināma, nenozīmē, ka tā pēc būtības vērtēja Satversmes tiesas formulētos problēmjautājumus un atziņas šī tiesību institūta kontekstā. Uz tiesību jaunradi nevar raudzīties formāli – Satversmes tiesai ir pienākums pārbaudīt, vai likuma pieņemšana ir notikusi atbilstoši Satversmei un vispārējiem tiesību principiem, par kādu atzīstams arī labas likumdošanas princips.¹⁰⁹

Savukārt Satversmes tiesas tiesneši Aldis Laviņš un Jānis Neimanis uzsvēra, ka *“uzskats, ka Satversmes tiesas sniegts tiesību normas iztulkojums vienmēr paliek nemainīgs un neviens no tā nevar atkāpties, novestu pie tiesību sastinguma”*¹¹⁰, tādējādi atspēkojot kritiku par judikatūras nepienācīgu analīzi. Autore piekrīt tiesnešu izteiktajam viedoklim paustajai atziņai, tomēr ar nosacījumu – likumdevējs konkrētajā situācijā pie secinājuma, ka Satversmes tiesas judikatūra nav piemērojama attiecīgā jautājuma izlemšanā, ņemot vērā faktisko un tiesisko apstākļu mainību, nonāca pēc tam, kad veica judikatūras analīzi. Izskatāmajā lietā nav gūstama pārlicība par to, ka Saeima būtu pēc būtības vērtējusi Satversmes tiesas judikatūru piespiedu nomas tiesiskajās attiecībās apstrīdētās normas izstrādes procesā.

3) Izvērtējums, pat tad, ja tā rezultāts ir līdzīgs apstrīdētajās normās noteiktajam regulējumam, bet veikts pēc tiesību normas pieņemšanas, nevar būt pamatojums personām noteikto pamattiesību ierobežojumam.¹¹¹

Šādu secinājumu Satversmes tiesa paudusi, reflektējot uz Latvijas Bankas padomes locekļa norādīto, ka apstrīdētajās normās Saeimas ietvertais matemātiskais rezultāts esot tuvs Latvijas Bankas norādītajam, lai gan sasniegts ar nepiemērotu izvērtējuma metodi.¹¹²

¹⁰⁶ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 22.3. punkts.

¹⁰⁷ Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 4.2. punkts.

¹⁰⁸ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 5. punkts.

¹⁰⁹ Pleps J. Pienācīgā kārtībā pieņemts likums. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 327., 341. lpp.

¹¹⁰ Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 8. punkts.

¹¹¹ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 22.2. punkts.

¹¹² Ibid.

4) Saeimai bija pienākums vērtēt argumentus par iespējamu tiesību normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām vai Satversmes tiesas judikatūrai, kas pausti normas pieņemšanas procesā.¹¹³

Šādu secinājumu Satversmes tiesa pieņēma, ņemot vērā, ka izskatāmajā lietā konstatēja, ka atbildīgā komisija nav vērtējusi Saeimas Juridiskā biroja atzinumā paustās bažas par apstrīdēto normu atbilstību Satversmei, kā arī citus tā paustos argumentus un ierosinājumus, lai panāktu līdzsvarotu tiesisko attiecību noregulējumu.¹¹⁴

Apkopojot minētos argumentus, tiesa secināja, ka apstrīdētās normas nav pieņemtas pienācīgā kārtībā un līdz ar to tās neatbilst Satversmes 105. pantam.¹¹⁵

Svarīgu niansi attiecībā uz labas likumdošanas principa vienu no elementiem, kas nosaka likumdevēja pienākumu saskaņot apspriežamo tiesību normu ar tiesību sistēmā jau pastāvošajām tiesību normām, savā viedoklī atklāja Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko zinātņu katedras profesors *Dr.iur.* Jānis Rozenfelds, norādot, ka *“apstrīdēto normu pieņemšana esot pretrunā ar likumdevēja iepriekšējo rīcību un politisko lēmumu atteikties no dalītā īpašuma. Apstrīdētās normas esot pieņemtas pēc tam, kad Saeimā pirmajā lasījumā pieņemts likumprojekts, kas versts uz dalītā īpašuma izbeigšanu. Tādējādi neesot konstatējams, ka likumdevēja politika attiecībā uz dalītā īpašuma tiesisko attiecību turpmāko regulējumu būtu mērķtiecīga”*.¹¹⁶ Pēc autores domām, Rozenfelda kunga vērtējums apliecina, ka ilgtspējīgu regulējumu nav iespējams izstrādāt tad, ja tiesību normu izstrādē netiek ievērots labas likumdošanas princips. Savukārt ilgtspēja ir viena no stabilitātes komponentēm, kas ir demokrātiskas tiesiskas valsts pastāvēšanas viena no prasībām.¹¹⁷

Satversmes tiesa, secinot, ka apstrīdētās normas nav pieņemtas pienācīgā kārtībā un līdz ar to atzīstamas par neatbilstošām Satversmes 105. pantam¹¹⁸, neanalizēja, kuri pārkāpumi apstrīdētās normas pieņemšanā atzīstami par būtiskiem. Ņemot vērā, ka Satversmes tiesa minēto pārkāpumu rezultātā apstrīdētās normas atzina par neatbilstošām Satversmei un tās pausto atziņu, ka *“ne katrs parlamentārās procedūras pārkāpums ir pietiekams pamats, lai uzskatītu, ka pieņemtajam aktam nav juridiska spēka. Lai parlamentārās procedūras pārkāpuma dēļ kādu aktu atzītu par spēkā neesošu, jābūt pamatotām šaubām, ka gadījumā, ja procedūra tiktu ievērota, Saeima pieņemtu atšķirīgu lēmumu”*¹¹⁹, secināms, ka kādu no pārkāpumiem vai, iespējams, tos kopsakarā Satversmes tiesa atzina par būtiskiem. No

¹¹³ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 22.3. punkts.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Ibid. 13. punkts.

¹¹⁷ Medina L. Laba likumdošana. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 342. lpp.

¹¹⁸ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 22.3. punkts.

¹¹⁹ Satversmes tiesas 13.07.1998. spriedums lietā Nr. 03-04 (98), 3. punkts.

Satversmes tiesas secinājumu daļas vien nojaušams, ka par būtiskākajiem pārkāpumiem tā atzina nepietiekamu Saeimas veikto izvērtējumu uz zemes īpašnieku stāvokli un pamatojuma trūkumu tam, ka iecerētais risinājums atbilst Satversmes tiesas judikatūrai.¹²⁰

Autores ieskatā, izskatāmajā lietā par būtisku procesuālu pārkāpumu būtu atzīstams likumdevēja nepienācīgi veikts izvērtējums, tostarp alternatīvu risinājumu nepietiekama apsvēršana un priekšlikumu neizskatīšana, jo pastāv pamatotas šaubas, ka gadījumā, ja likumdevējs būtu ņēmis vērā Saeimas Juridiskā biroja izteiktās bažas un Tieslietu ministrijas piedāvātos iespējamos risinājumus¹²¹, kā arī citu ieinteresēto personu apsvērumus, tiktu pieņemts citāds lēmums. Satversmes tiesa jau iepriekš uzsvērusi, ka pienākums pienācīgi pamatot izstrādāto tiesību normu ir nozīmīgs, tostarp arī labas likumdošanas principa kontekstā: *“Pamatojuma princips ir viens no būtiskākajiem procesuālā taisnīguma nodrošināšanas līdzekļiem.”*¹²² Tāpat par būtisku procesuālu pārkāpumu, pēc autores domām, atzīstama arī apstrīdēto tiesību normu nevērtēšana kopsakarā ar Satversmes tiesas judikatūras – arī gadījumā, ja faktiskie un tiesiskie apstākļi ir mainījušies, likumdevējam ir pēc būtības jāanalizē Satversmes tiesas prakse attiecīgajā tiesību jautājumā, lai izdarītu secinājumu, ka Satversmes tiesas paustās atziņas attiecīgās normas pieņemšanas procesā nav piemērojamas. Autoresprāt, pastāv pamatotas šaubas, ka gadījumā, ja likumdevējs būtu vērtējis Satversmes tiesas judikatūru, tas būtu pieņēmis citādu lēmumu, ņemot vērā ka Satversmes tiesa, vērtējot vairāku piespiedu nomas tiesiskās attiecības regulējošu normu satversmību, paudusi fundamentālas atziņas, kas jāievēro pieņemot regulējumu attiecīgajā tiesību jautājumā.

Autoresprāt, pārkāpumu vērtēšana kopsakarā var būt kā papildu aspekts, ko būtiski ņemt vērā, ja konstatēti vairāki pārkāpumi un jānoska, vai tie atzīstami par būtiskiem – iespējams, ka tieši pieļautie pārkāpumi, iedarbojoties kopsakarā, rada tādu situāciju, kurā ir pamats uzskatīt, ka gadījumā, ja šādi pārkāpumi netiktu pieļauti, likumdevēja pieņemtais lēmums būtu citāds. Izskatāmajā lietā, autores ieskatā, konstatējami divi patstāvīgi būtiski procesuāli pārkāpumi un to vērtēšana kopsakarā tikai pastiprina pieļauto pārkāpumu būtiskumu.

Attiecībā uz šo aspektu, pēc autores domām, pamatota ir Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa paustā kritika, norādot, ka, *“ja Satversmes tiesa secināja, ka izskatāmajā lietā apstrīdēto normu pieņemšanā ir konstatējami procesuāla rakstura pārkāpumi, tai bija jāvērtē šādu pārkāpumu ietekme uz apstrīdēto normu tiesiskumu”* – *“tomēr Spriedumā nav vērtēts, vai konkrētie procesuālie pārkāpumi ir uzskatāmi par tādiem, ka gadījumā, ja procedūra tiktu*

¹²⁰ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 22.3. punkts.

¹²¹ Ibid.

¹²² Satversmes tiesas 21.10.2009. spriedums lietā Nr.2009-01-01, 11.3. punkts.

ievērota, Saeima pieņemu citāda satura tiesību normas”.¹²³ Autoresprāt, Satversmes tiesas pamatojums tam, kas apstrīdētās normas pieņemšanas procesā atzīstams par būtisku pārkāpumu, lai atzītu, ka apstrīdētā norma nav pieņemta pienācīgā kārtībā, sekmētu gan likumdevēja, gan sabiedrības izpratni, tostarp vēršot Saeimas uzmanību uz konkrētiem aspektiem, kas Satversmes tiesas ieskatā ir pilnīgi nepieņemami izskatāmās lietas kontekstā un tādējādi ir īpaši vērtējami tiesību normu izstrādes procesā, lai sekmētu labas likumdošanas principa ievērošanu.

2.2. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 analīze

Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedumā lietā Nr. 2018-11-01, kas jau iepriekš darbā izcelts attiecībā uz labas likumdošanas principa konkretizēšanu, Satversmes tiesa vērtēja apstrīdētās normas, kas noteic kārtību kādā sabiedrība tiek informēta par valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzību (Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 3.panta 9.² daļas 1. un 2. punkts) atbilstību Satversmes 96. pantam.¹²⁴

Pirmkārt, Satversmes tiesa vērtēja vai ierobežojums ir noteikts ar likumu, pārbaudot, vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību, izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām, pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un tā piemērošanas sekas.¹²⁵ Tieši pārbaudot to, vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību, tiesa konstatē, vai tiesību normas pieņemšanas procesā ievērots labas likumdošanas princips.¹²⁶

Aplūkojot minēto aspektu, Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā tiesību normā ietvertais tiesību regulējums neatbilst Saeimas kārtības ruļļa 87.¹ pantā nostiprinātajiem kritērijiem, proti, apstrīdētās normas regulēja ar valsts un pašvaldību institūciju budžeta līdzekļu izlietojumu saistītās informācijas atklātību, kas pēc būtības nebija attiecināma uz valsts finansiālo darbību konkrētā saimnieciskajā gadā, tādējādi šāds regulējums nevarēja tikt ietverts likuma “Par valsts budžetu 2018.gadam” projektu pavadošo likumprojektu paketē ietilpstošā likumprojektā.¹²⁷ Līdz ar to secināms, ka Satversmes tiesa atzina, ka šādas tiesību normas pieņemšana, kurā ietvertais tiesību regulējums neatbilst Saeimas kārtības rullī noteiktajām procesuālajām prasībām un priekšnoteikumiem, kas jāievēro tostarp arī attiecībā

¹²³ Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 4.4. punkts.

¹²⁴ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01

¹²⁵ Ibid. 17. punkts.

¹²⁶ Ibid. 18.5. punkts.

¹²⁷ Ibid. 18.2. punkts.

uz to likumprojektu pieņemšanas gaitu, kuri ir saistīti ar valsts budžetu, atzīstama par pretēju labas likumdošanas principam.¹²⁸

Otrs elements, ko Satversmes tiesa izskatāmajā lietā vērtēja, lai noteiktu, vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos noteikto kārtību, ir Saeimas kārtības ruļļa 115. panta otrās daļas atbilstoša piemērošana.¹²⁹ Proti, izskatāmajā lietā apstrīdētajām normām līdzīgas normas tika iekļautas citā likumprojektā¹³⁰, kura otrreizēju caurlūkošanu pēc attiecīgo grozījumu pieņemšanas Saeimā pieprasīja Valsts prezidents¹³¹ saskaņā ar tam Satversmes 71. pantā paredzētajām tiesībām, taču apstrīdētās tiesību normas pieņēma šajā lietā aplūkotā likuma ietvaros. Attiecīgi Satversmes tiesa pārbaudīja, vai Saeimai, pieņemot apstrīdētās normas šī likumprojekta ietvaros, bija jāvērtē iebildumi, kurus Valsts prezidents izteica, pieprasot grozījumu Valsts pārvaldes iekārtas likumā otrreizēju caurlūkošanu un tad, ja tā atzīst, ka Saeimas šāds pienākums bija – vai tas tika pienācīgi izpildīts.¹³² Satversmes tiesa secināja, ka ņemot vērā to, ka apstrīdētajās un tām līdzīgajās normās ietverti pienākumi datu apstrādē saturiski pēc būtības neatšķirās un to, ka šādas Valsts prezidenta tiesības attiecīgi paredz Saeimas pienākumu izvērtēt visus Valsts prezidenta izteiktos iebildumus, tostarp ņemot vērā labas likumdošanas principu un konstitucionālo orgānu savstarpējās lojalitātes principu, Saeimai bija pienākums apstrīdēto normu pieņemšanas gaitā vērtēt Valsts prezidenta izteikto iebildumus cita likuma sakarā.¹³³ Tāpat Satversmes tiesa, izvērtējot apstrīdēto normu izstrādes materiālus, secināja ka Saeima nav izvērtējusi Valsts prezidenta motivētajā rakstā izteiktos iebildumus attiecībā uz apstrīdētās normas satversmību un atbilstību fizisko personu datu aizsardzības prasībām.¹³⁴ Tāpat sakarā ar grozījumu Valsts pārvaldes iekārtas likumā otrreizējo caurlūkošanu arī Saeimas Juridiskais birojs, Datu valsts inspekcija un Datu aizsardzības speciālistu asociācija aicināja Saeimu vērtēt valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atalgojuma publicēšanas un glabāšanas pienākumu samērīgumu un atbilstību personas datu aizsardzības prasībām.¹³⁵ Kā atzina Satversmes tiesa, arī šo personu paustos viedokļus likumdevējs ignorēja.¹³⁶

¹²⁸ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.2. punkts.

¹²⁹ Ibid. 18.3. punkts.

¹³⁰ Likumprojekts “Grozījumi Valsts pārvaldes iekārtas likumā”, 26.05.2016., Nr. 577/Lp12 Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttcategory=577/Lp12> [aplūkots 14.05.2022.]

¹³¹ Par likumu nodošanu otrreizējai caurlūkošanai. Latvijas Vēstnesis, 05.07.2017., Nr.132 Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/132.22> [aplūkots 14.05.2022.]

¹³² Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.3. punkts.

¹³³ Ibid. 18.3.1. punkts.

¹³⁴ Ibid. 18.3.2. punkts.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid. 18.5. punkts

No Satversmes tiesas izvirzītajiem secinājumiem izriet, ka Saeima nav pēc būtības pildījusi tai Saeimas kārtības ruļļa 115. pantā nostiprināto pienākumu, tādējādi pārkāpjot parlamentāro procedūru, kuras ievērošana ir viens no labas likumdošanas principa elementiem.¹³⁷

Satversmes tiesa izskatāmajā lietā norādīja arī uz to, ka Saeimai bija pienākums apstrīdēto normu pieņemšanas gaitā vērtēt, vai attiecīgais regulējums neapgrūtinās Eiropas Savienības mērķu sasniegšanu jeb vai apstrīdētā norma atbilst augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Eiropas Savienības tiesību normām.¹³⁸

Latvijas Sertificēto personas datu aizsardzības speciālistu asociācija norādīja, ka vērtējot apstrīdēto normu satversmību, svarīgi ņemt vērā visus datu aizsardzības apstrādes principus.¹³⁹ Pieaicinātās personas LL.M. Katrīne Pļaviņa¹⁴⁰ un Signe Plūmiņa¹⁴¹ secināja, ka Saeima, pieņemot apstrīdētās normas, esot pārkāpusi vairākus Datu regulā ietvertos datu apstrādes pamatprincipus. Tādējādi minētās personas pauda viedokli, ka Saeima nav vērtējusi apstrīdēto normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību aktam, proti, Datu regulai.

Demokrātiskā tiesiskā valstī tiesību normām jābūt savstarpēji saskanīgām – tiesiskas valsts principam pretēja būtu situācija, kurā Latvijas tiesību sistēmā būtu spēkā tiesību norma, kas neatbilst Eiropas Savienības tiesībām.¹⁴² Nacionālie tiesību akti jāizstrādā tā, lai nerastos pretrunas ar Latvijas uzņemtajām saistībām attiecībā pret Savienību.¹⁴³ Satversmes tiesa norādīja, ka pienācīgs likumdošanas process nozīmē arī to, ka, pieņemot jaunas tiesību normas, Saeimai ir pienākums vērtēt šo normu atbilstību tām Eiropas Savienības tiesībām, kas ir stājušās spēkā, bet vēl nav kļuvušas piemērojamas¹⁴⁴, tādējādi attiecīgajā lietā Saeimai bija pienākums vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Datu regulai, kaut arī apstrīdētās normas pieņemšanas laikā Datu regula bija spēkā (2016. gada 24. maijs¹⁴⁵), bet nebija piemērojama (2018. gada 25. maijs¹⁴⁶). Tiesa norādīja, ka Datu regula līdz ar tās spēkā stāšanos kļuva par Eiropas Savienības dalībvalstu, tostarp Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļu¹⁴⁷ un Saeimai, ievērojot Eiropas Savienības dalībvalstu lojalitātes principu, apstrīdēto normu pieņemšanas

¹³⁷ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.3.2. punkts.

¹³⁸ Ibid. 18.4.1. punkts.

¹³⁹ Ibid. 9. punkts.

¹⁴⁰ Ibid. 10. punkts.

¹⁴¹ Ibid. 11. punkts.

¹⁴² Laviņš A., Krastiņš U. Normas konstitucionālā pārbaude Satversmes tiesā un Eiropas Savienības tiesības. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

¹⁴³ Soņeca V. Likumdevēja kļūda, kas "rezultējusies" EST spriedumā. Komentārs par EST spriedumu lauksaimniecības zemes iegādes lietā. Jurista Vārds, 2020, Nr. 26.

¹⁴⁴ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.4.2. punkts.

¹⁴⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 27.04.2016. regula 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) 99. panta 1. punkts.

¹⁴⁶ Ibid. 99. panta 2. punkts.

¹⁴⁷ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.4. punkts.

gaitā bija jāņem vērā tas, ka Datu regulas piemērojamība fizisko personu datu apstrādes jautājumos būs nenovēršama – tātad arī attiecībā uz apstrīdētajām tiesību normām.¹⁴⁸ Satversmes tiesa tostarp akcentēja, ka “*labas likumdošanas principa tvērumā ietilpst demokrātiju stiprinoša Eiropas Savienības tiesību ievērošana, tādējādi veicinot ilgtspējīga tiesiskā regulējuma pieņemšanu*”.¹⁴⁹ Šī Satversmes tiesas paustā atziņa vērtējama kopsakarā ar Satversmes 68. panta otro daļu.¹⁵⁰

Apkopjot Satversmes tiesas norādītos apsvērumus, secināms, ka Saeima nav vērtējusi apstrīdētās normas atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, proti, Datu regulas prasībām, lai ikviens varētu gūt apstiprinājumu tam, ka Saeimas izraudzītie pasākumi nav tādi, kas apgrūtinātu Eiropas Savienības mērķu sasniegšanu, tostarp fizisko personu datu aizsardzības nodrošināšanu.¹⁵¹ Tādējādi arī apgrūtināta ilgtspējīga tiesiskā regulējuma pieņemšana, kas kā prasība noteikta Satversmes ievadā.¹⁵² Tieši Eiropas Savienības tiesību ievērošana ir viens no būtiskiem aspektiem, lai veicinātu ilgtspējīga tiesiskā regulējuma pieņemšanu.¹⁵³

Saeima savā atbildes rakstā norādīja, ka apstrīdēto normu pieņemšanas process bijis atbilstošs Satversmei un Saeimas kārtības rullim, tā esot ņēmusi vērā iesaistīto institūciju un Valsts prezidenta viedokli, kā arī vērtējusi apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmes 96. pantam un fizisko personu datu aizsardzības prasībām.¹⁵⁴

Saeimas paustais viedoklis pārliecinoši norāda, ka tās ieskatā apstrīdētās normas pieņemšanas process bija atbilstošs labas likumdošanas principam un nekādi procedūras pārkāpumi nav konstatējami. Pēc autores domām, minētais apstiprina arī to, ka likumdevējs tik tiešām pats nespēj labās prakses ceļā uzlabot tiesību normu jaunradi, jo nespēj identificēt trūkumus procesā. Tas ir atzīstams par priekšnoteikumu tam, lai Satversmes tiesas veiktu demokrātiskas tiesiskas valsts principu konkretizāciju un sekmētu labu likumdošanu.¹⁵⁵ Pēc autores domām, šādu Saeimas un Satversmes tiesas nekonekventu izpratni par pienācīgu likumdošanas procesu laika gaitā iespējams salāgot, piekrītot jau izskanējušam viedoklim, ka likumdevējam jābūt atvērtam pārskatīt likumdošanas procedūras un pilnveidot likumdošanas

¹⁴⁸ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.4.1. punkts.

¹⁴⁹ Ibid. 18.4.1. punkts.

¹⁵⁰ Ziemele I. Eiropas savienības tiesību konstitucionalitātes kontrole Latvijā. Jurista Vārds, 2020, Nr. 27.

¹⁵¹ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.4.2. punkts.

¹⁵² Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.01.2019.red]

¹⁵³ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.4.1. punkts.

¹⁵⁴ Ibid. 3. punkts.

¹⁵⁵ Pleps J. Pienācīgā kārtībā pieņemts likums. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 341. lpp.

darbu, savukārt tiesas kompetencē būtu uzstādītā standarta turpmāka konsekventa uzturēšana, lai panāktu likumdošanas procesa kvalitātes uzlabošanu.¹⁵⁶

Satversmes tiesa secināja, ka saeima nav vērtējusi apstrīdēto tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību avotiem, proti, Eiropas Savienības tiesībām, tostarp vispārīgām datu aizsardzības prasībām un pamatprincipiem, kas, cita starpā, nostiprināti arī nacionālo tiesību avotos un kas apstrīdēto normu kontekstā ir obligāts priekšnoteikums, ņemot vērā, ka tās pēc būtības ir datu apstrādes kārtības regulējums.¹⁵⁷ Tiesa atzina, ka apstrīdēto normu pieņemšanas laikā konstatējama arī Saeimas kārtības ruļļa 87.¹ panta prasību neievērošana, Valsts prezidenta izteikto iebildumu neņemšana vērā, kā arī Saeimas Juridiskā biroja, Tieslietu ministrijas, Datu valsts inspekcijas, Datu aizsardzības speciālistu asociācijas viedokļu ignorēšana – *“minētie pārkāpumi izskatāmajā lietā, it īpaši to kopsakarā, atzīstami par būtiskiem”*.¹⁵⁸

Tātad gan katrs pārkāpums atsevišķi, Satversmes tiesas ieskatā, uzskatāms par tādu, par kuru pastāv pamatotas šaubas, ka gadījumā, ja procedūra būtu ievērota, tiktu pieņemts atšķirīgs lēmums, gan īpaši tos vērtējot kopsakarā, tie atzīstami par būtiskiem.

Autore piekrīt Satversmes tiesas secinājumam. Izskatāmajā lietā, autoresprāt, uzskatāmi atklājas “pārkāpumu vērtēšanas kopsakarā” nozīme. Proti, ja tas, ka tiesību normas pieņemšanas procesā nav vērtēta to atbilstība Eiropas Savienības tiesībām un personas datu aizsardzības prasībām kopumā jau pats par sevi, pēc autores domām, atzīstams par būtisku procesuālu pārkāpumu, īpaši ņemot vērā, ka apstrīdētās normas pēc būtības regulē personas datu apstrādi, tad Saeimas Juridiskā biroja, Tieslietu ministrijas, Datu valsts inspekcijas un Datu aizsardzības speciālistu asociācijas viedokļu ignorēšana kā pārkāpums savu būtiskumu iegūst tieši vērtējot tos kopsakarā.

Tātad būtisku procesuālu pārkāpumu var veidot vairāki atsevišķi procedūras pārkāpumi to kopsakarā, īpaši gadījumos, kad ignorētas kompetento institūciju un lietpratēju paustās šaubas par pieņemtā likuma kvalitāti un atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Pleps J. Satversmes tiesa un labas likumdošanas princips: piezīmes par spriedumu lietā nr. 2018-11-01. Jurista Vārds, 2019, Nr.12.

¹⁵⁷ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.4.1., 18.4.2. punkts.

¹⁵⁸ Ibid. 18.5. punkts.

¹⁵⁹ Pleps J. Pienācīgā kārtībā pieņemts likums. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 333. lpp.

2.3. Būtisks procesuāls pārkāpums satversmes tiesas praksē: apkopojums un gūtās atziņas

Ne katrs parlamentārās procedūras pārkāpums ir pietiekams pamats, lai uzskatītu, ka pieņemtajam aktam nav juridiska spēka. Lai parlamentārās procedūras pārkāpuma dēļ kādu aktu atzītu par spēkā neesošu, jābūt pamatotām šaubām, ka gadījumā, ja procedūra tiktu ievērota, Saeima pieņemtu atšķirīgu lēmumu.¹⁶⁰ *“Parlamenta likumdošanas kārtības noteikumu neievērošana pati par sevi nepadara likumu par spēkā neesošu; šādam pārkāpumam ir jābūt būtiskam un acīmredzamam, tādām, kas pārkāpj konstitūcijas prasības”*¹⁶¹ Tātad būtisks procesuāls pārkāpums ir tāds pārkāpums, kura ietekmē pieņemts saturiski atšķirīgs lēmums, kas nav piemērotākais attiecīgajā situācijā, jo pārkāpuma ietekmē pieņemtajā lēmumā saskatāmi trūkumi.

Apkopjot Satversmes tiesas paustās atziņas spriedumā lietā Nr. 2017-17-01 un spriedumā lietā Nr. 2018-11-01, secināms, ka Satversmes tiesa par būtiskiem atzinusi šādus procesuālus pārkāpumus attiecīgo tiesību normu izstrādes procesā:

1. Nepietiekama likumdevēja veikta analīze, alternatīvo risinājumu izvērtējums un sniegtais pamatojums, tostarp kontekstā ar Satversmes tiesas judikatūru. Būtiski, ka šāds izvērtējums būtu jāveic pašam likumdevējam un pirms attiecīgās normas pieņemšanas, tostarp ņemot vērā arī tiesību normas pieņemšanas laikā paustos argumentus par tās iespējamu neatbilstību Satversmei.¹⁶²

2. Satversmes tiesa par būtiskiem atzinusi Saeimas kārtības ruļļa 87.¹ pantā¹⁶³ un 115. panta otrajā daļā¹⁶⁴ nostiprināto noteikumu pārkāpumus.

3. Arī gadījums, kad Saeima tiesību normas izstrādes procesā nav vērtējusi tās atbilstību Eiropas Savienības tiesībām, vērtējams kā būtisks procesuāls pārkāpums, tostarp attiecībā uz tādu Eiropas Savienības regulējumu, kas ir stājies spēkā, taču nav vēl piemērojams.¹⁶⁵

Spriedumā lietā Nr. 2018-11-01 Satversmes tiesa akcentēja, ka īpaši pārkāpumi, skatot tos kopsakarā, atzīstami par būtiskiem¹⁶⁶, tādējādi norādot uz vēl kādu vērā ņemamu kritēriju, kas tiek vērtēts, lai kādus procesuālus pārkāpumus atzītu par būtiskiem – to kopība konkrētās lietas ietvaros. Autoresprāt, attiecībā uz šo aspektu jāievēro svarīga nianse – vairāku

¹⁶⁰ Satversmes tiesas 13.07.1998. spriedums lietā Nr. 03-04 (98), 3. punkts.

¹⁶¹ Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01, 14. punkts.

¹⁶² Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 22.3. punkts.

¹⁶³ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.2. punkts

¹⁶⁴ Ibid. 18.3.1., 18.5. punkts.

¹⁶⁵ Ibid. 18., 18.4.1. un 18.4.2. punkts.

¹⁶⁶ Ibid. 18.5. punkts.

procedūras pārkāpumu konstatēšana vienas tiesību normas pieņemšanas procesā pati par sevi neliecina par pieļautu būtisku procedūras pārkāpumu, svarīgi vērtēt pieļauto pārkāpumu saturu un to ietekmi uz pieņemto lēmumu.

Autores ieskatā, Satversmes tiesas praksē šobrīd nav sastopams detalizēts pamatojums tam, kāpēc kāds pārkāpums atzīstams vai nav atzīstams par būtisku, tomēr, pēc autores domām, izvērstāka skaidrojuma sniegšana varētu būtiski sekmēt vienotas izpratnes veidošanos par pienācīgu likumdošanu – tādējādi likumdevējs varētu detalizētāk izvērtēt tiesību normas izstrādes procesu un pilnveidot to atbilstoši Satversmes tiesas paustajām atziņām. Tāpat šāda izvērstāka pamatojuma sniegšana efektīvizētu arī Satversmes tiesas darbu, spriedumos konsekventi norādot uz labas likumdošanas principa pārkāpumiem un skaidrojot to nozīmi, iespējams būtiski uzlabot pienācīgas likuma pieņemšanas procesa izpratni un kvalitāti. Jāņem vērā, ka labas likumdošanas principa ievērošana nav vienreizēji sasniedzams mērķis – tas ir nepārtraukts pilnveidošanās process, kura sekmīgai norisei nepieciešama pastāvīga un pienācīga uzmanība no visām iesaistītajām pusēm.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Medina L. Laba likumdošana. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 343. lpp.

3. PROCESUĀLS PĀRKĀPUMS: SATVERSMES TIESAS JUDIKATŪRA

Trešās nodaļas ietvaros analizēti Satversmes tiesas spriedumi lietās, kurās Tiesa, vērtējot tiesību normas izstrādes procesu kontekstā ar labas likumdošanas principu, konstatējusi kādus likumdevēja pieļautus procesuālus pārkāpumus, tomēr nav atzinusi tos par būtiskiem, tādējādi secinot, ka likums ir pieņemts pienācīgā kārtībā.

Nodaļas ietvaros vērtēti Satversmes tiesas sniegtie argumenti, kas bijuši par pamatu, lai secinātu, ka attiecīgais procesuālais pārkāpums nav atzīstams par būtisku. Tostarp lietās vērtētie apstākļi un Satversmes tiesas paustās atziņas un izvirzītie secinājumi tiks vērtēti kopsakarā ar otrajā nodaļā apskatītajos spriedumos Satversmes tiesas sniegto argumentāciju, atzīstot apstrīdētās normas par neatbilstošām Satversmei tāpēc, ka apstrīdēto normu pieņemšanas procesā pieļauts būtisks procesuāls pārkāpums, tādējādi akcentējot tos apstākļus, kas nošķir procesuālu pārkāpumu no būtiska procesuāla pārkāpuma.

Analīzei izvēlēti tādi Satversmes tiesas spriedumi, kas pieņemti pēc sprieduma lietā Nr.2018-11-01¹⁶⁸, lai vērtētu tostarp arī Tiesas konsekvenci spriedumos, vērtējot labas likumdošanas principa ievērošanu.

3.1. Satversmes tiesas 2021. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-18-01 analīze

2021. gada 13. novembrī Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr. 2018-18-01, kurā atzina Ceļu satiksmes likuma 14.¹ panta otro daļu, ciktāl tā noteica, ka informācija par pārkāpumu uzskaites punktiem ir vispārpieejama, par neatbilstošu Satversmes 96. pantam.¹⁶⁹

Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma satversmību, visupirms tiesa noskaidroja, vai attiecīgais ierobežojums ir noteikts ar likumu, ar to saprotot pamattiesību ierobežojuma noteikšanu tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam.¹⁷⁰

Apstrīdētā norma tika pieņemta 2005. gadā, tātad laikā, kad Latvija jau bija kļuvusi par Eiropas Savienības dalībvalsti un tai bija saistoša Eiropas Parlamenta un Padomes 1995. gada 24. oktobra Direktīva 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti (turpmāk – Direktīva 95/46/EK) un uz apstrīdētajā normā paredzēto personas datu apstrādi bija attiecināmas personas tiesības uz savu personas datu aizsardzību

¹⁶⁸ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01

¹⁶⁹ Satversmes tiesas 13.11.2021. spriedums lietā Nr. 2018-18-01, 23. punkts.

¹⁷⁰ Ibid. 17. punkts.

kā Eiropas Savienības vispārējais tiesību princips.¹⁷¹ Lai noskaidrotu izstrādāto tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, likumdevējam sākumā ir jānoskaidro, kas ir tie tiesību akti, kuriem ir augstāks juridisks spēks un attiecībā pret kuriem jāvērtē izstrādātās normas atbilstība.¹⁷² Satversmes tiesa norādīja, ka no attiecīgā likumprojekta izstrādes materiāliem nav konstatējams, ka likumdevējs būtu vērtējis apstrīdētās normas saistību ar Eiropas Savienības tiesību normām – izskatāmās lietas kontekstā konkrēti ar Direktīvu 95/46/EK.¹⁷³ Tāpat lietā nebija materiālu, kas apliecinātu, ka likumdevējs būtu vērtējis apstrīdētajā normā paredzētās datu apstrādes atbilstību Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regulas 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (turpmāk – Regula 2016/679) prasībām, kad Satiksmes ministrija pirms likumprojekta otrā lasījuma Saeimā iesniedza priekšlikumu, kas paredzēja apstrīdētajā normā norādīt to, ka informācija par personai reģistrētajiem pārkāpuma uzskaites punktiem ir vispārpieejama. Par nepieciešamību vērtēt apstrīdēto normu atbilstību fizisko personu datu aizsardzības principiem un prasībām, kas noteiktas ar Regulu 2016/679, norādīja arī Saeimas Juridiskais birojs un Datu valsts inspekcija.¹⁷⁴

Izskatāmajā lietā pieaicinātā persona Agnese Boboviča apšaubīja, ka likumdevējs ir izvērtējis noteiktā mērķa sasniegšanai nepieciešamo personas datu apjomu, proti, apstrīdētās normas atbilstību datu minimizēšanas principam.¹⁷⁵ Par nepieciešamību vērtēt apstrīdētās normas atbilstību datu aizsardzības principiem, kas nostiprināti Regulas 2016/679 5. pantā, jo īpaši samērīgumam atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas identificētajiem faktoriem, norādīja arī pieaicinātā persona Signe Plūmiņa, paužot viedokli, ka Saeima nav sniegusi pietiekamu informāciju un pierādījumus, lai pamatotu savu izvēlēto risinājumu.¹⁷⁶ Savukārt Datu valsts inspekcijas ieskatā personas datu apstrādes mērķis apstrīdētajā normā bija neskaidrs. Tā vērsa uzmanību, ka dati par personai reģistrētajiem pārkāpumu uzskaites punktiem attiecas uz personas atbildību un sodāmību administratīvo pārkāpumu lietās, tādēļ atzīstami par īpaši aizsargājamiem saskaņā ar Regulas 2016/679 10. pantu.¹⁷⁷

¹⁷¹ Satversmes tiesas 13.11.2021. spriedums lietā Nr. 2018-18-01, 17.3. punkts.

¹⁷² Rezevska D. Legislation in Latvia. Legislation in Europe. A Country by Country Guide. Edited by Ulrich Karpen and Helen Xanthaki. Oxford and London: Hart Publishing, 2021, p. 294.

¹⁷³ Satversmes tiesas 13.11.2021. spriedums lietā Nr. 2018-18-01, 17.3. punkts.

¹⁷⁴ Ibid, 17.3. punkts.

¹⁷⁵ Ibid, 8. punkts.

¹⁷⁶ Ibid, 10. punkts.

¹⁷⁷ Ibid, 6. punkts.

Savukārt likumdevējs bija pārliecināts, ka apstrīdētā norma atbilst personas datu apstrādes un aizsardzības principiem¹⁷⁸, šādam uzskatam piekrita arī Tieslietu ministrija¹⁷⁹ un pārstāvji no Satiksmes ministrijas¹⁸⁰.

Analizējot pieaicināto personu pausto viedokli attiecībā uz apstrīdēto normu satversmību, secināms, ka vairāki eksperti pauduši bažas par apstrīdēto normu atbilstību personas datu apstrādes principiem, kas nostiprināti Regulas 2016/679. Tāpat norādīts, ka nav gūstama pārliecība par to, ka Saeima līdz izskatāmās lietas ierosināšanai un līdz Regula 2016/679 kļuva piemērojama, būtu vērtējusi apstrīdētās normas atbilstību personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību.¹⁸¹

Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs nebija vērtējis apstrīdētās normas atbilstību Eiropas Savienības tiesībām. Satversmes tiesa arī atzina, ka citi pārkāpumi apstrīdēto normu pieņemšanas procesā nav konstatējami. Tādējādi Satversmes tiesa secināja, ka tas vien, ka likumdevējs nav vērtējis apstrīdētās normas atbilstību Eiropas Savienības tiesību normām, izskatāmajā lietā nevar būt pamats, lai atzītu, ka apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums nebūtu noteikts ar likumu.¹⁸²

Šāds secinājums izdarīts tostarp ņemot vērā, ka Eiropas Savienības tiesību normas nav bijušas skaidras, kā arī izskatāmajā tiesību jautājumā nebija izveidojusies Eiropas Savienības Tiesas (turpmāk – EST) judikatūra.¹⁸³ Ņemot vērā to, ka Satversmes tiesas spriedumi nav pārsūdzami, Satversmes tiesai gadījumos, kad lietas iznākums ir atkarīgs no Eiropas Savienības tiesību aktu iztulkošanas, var būt pienākums vērsties Eiropas Savienības Tiesā.¹⁸⁴ Satversmes tiesa atzina, ka *acte clair* doktrīna¹⁸⁵ konkrētajā gadījumā nav piemērojama, līdz ar to vērsās Eiropas Savienības tiesā ar prejudiciālu jautājumu, lai noskaidrotu, vai Regulas 2016/679 10. pants, kas attiecināms uz personas datu apstrādi par sodāmību un pārkāpumiem vai ar tiem saistītiem drošības pasākumiem, attiecas arī uz datiem par personas sodāmību administratīvo pārkāpumu lietās.¹⁸⁶

¹⁷⁸ Satversmes tiesas 13.11.2021. spriedums lietā Nr. 2018-18-01, 3. punkts.

¹⁷⁹ Ibid. 4. punkts.

¹⁸⁰ Ibid. 5. punkts.

¹⁸¹ Ibid. 9. punkts.

¹⁸² Ibid, 17.3. punkts.

¹⁸³ Satversmes tiesas 04.06.2019. lēmums Par jautājuma uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai lietā Nr. 2018-18-01, 11. punkts.

¹⁸⁴ Kučs A. Starptautisko cilvēktiesību avotu un Eiropas Savienības tiesību avotu piemērošana Satversmes tiesā. Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 17. lpp.

¹⁸⁵ Eiropas Savienības Tiesas 09.09.2015. spriedums Lietā Nr. C-160/14, 38. rindkopa

¹⁸⁶ Satversmes tiesas 04.06.2019. lēmums Par jautājuma uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai lietā Nr. 2018-18-01, 11. punkts.

Tānad attiecīgajā gadījumā būtiski aspekti, kuru rezultātā Satversmes tiesa apstrīdētās normas izstrādes procesā pieļauto procesuālo pārkāpumu, proti, apstrīdētās normas atbilstību Eiropas Savienības tiesībām nevērtēšanu, neatzina par būtisku procesuālu pārkāpumu, ir:

- 1) Konstatētais procedūras pārkāpums bija vienīgais, kas pieļauts apstrīdētās normas izstrādes gaitā;
- 2) Apstrīdētajā normā paredzētajai personas datu apstrādei piemērojamās Eiropas Savienības tiesību normas nebija skaidras.¹⁸⁷

Pēc autores domām, vērtējot Satversmes tiesas sniegto argumentāciju attiecīgajā spriedumā, secināms, ka viens no būtiskiem kritērijiem, lai kādu procesuālu pārkāpumu atzītu vai neatzītu par būtisku, ir pieļauto pārkāpumu apmērs. Tānad katrs procesuāls pārkāpums tiek vērtēts ne tikai attiecīgā pārkāpuma robežās, bet arī kopsakarā ar citiem konstatētiem trūkumiem likumdošanas procesā.

Par labu tam, ka konstatētais pārkāpums attiecīgajā lietā nav atzīstams par būtisku, Satversmes tiesa norādīja uz attiecīgajai personas datu apstrādei piemērojamo Eiropas Savienības tiesību normu neskaidrību.¹⁸⁸ Pēc autores domām, minētais Satversmes tiesas arguments attiecībā pret izskatāmās lietas faktiskajiem apstākļiem nav piemērojams. Proti, kā jau iepriekš darbā norādīts, izskatāmajā lietā Satversmes tiesa secināja, ka *“no attiecīgā likumprojekta izstrādes materiāliem neizriet, ka likumdevējs būtu konstatējis apstrīdētās normas saistību ar Eiropas Savienības tiesībām”*.¹⁸⁹ Tānad likumdevējs vispār nav centies vērtēt apstrīdēto normu atbilstību Eiropas Savienības tiesību normām, tāpēc, autoresprāt, tiesību normu neskaidrība nevar būt par iemeslu tam, kāpēc Saeima nav vērtējusi nacionālā tiesību regulējuma konsekvenci ar Eiropas Savienības tiesību normām un līdz ar to konstatētais procesuāls pārkāpums būtu atzīstams par būtisku.

Satversmes tiesa atzina, ka pastāv tādi personas tiesību mazāk ierobežojoši līdzekļi, ar kuriem apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi ir iespējams sasniegt tādā pašā kvalitātē, tādējādi secinot, ka attiecīgais pamattiesību ierobežojums neatbilst samērīguma principam un līdz ar to ir prettiesisks.¹⁹⁰ Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Tiesa vērtēja, ar kuru brīdi, apstrīdētā norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, zaudē spēku.¹⁹¹

Pārdomas raisījis tas, ka tiesa, vērtējot brīdi, no kura apstrīdētā norma atzīstama par spēkā neesošu, vērsa uzmanību, ka apstrīdētā norma neatbilst Regulas 2016/679 5. un 6. pantā

¹⁸⁷ Satversmes tiesas 13.11.2021. spriedums lietā Nr. 2018-18-01, 17.3. punkts.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ Ibid, 21.2. punkts.

¹⁹¹ Ibid, 23. punkts.

un Direktīvas 95/46/EK 6. un 7. pantā konkretizētajiem personas datu apstrādes un aizsardzības principiem, kas nodrošina Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 8. pantā ietvertu personas tiesību uz savu datu aizsardzību kā Eiropas Savienības vispārējā tiesību principa ievērošanu. *“Šādā situācijā ar Eiropas Savienības tiesību normām nesaderīga nacionālā tiesiskā regulējuma seku saglabāšana būtu pretrunā ar Eiropas Savienības tiesību pārākuma principu.”*¹⁹²

Pēc autores domām, šādi apsvērumi attiecībā uz Eiropas Savienības tiesību ievērošanu bija jāvērtē kontekstā ar pamattiesību ierobežojuma noteikšanu pienācīgā likumdošanas procesā¹⁹³, ņemot vērā, ka Satversmes tiesas izceltajās tiesību normās nostiprinātie personas datu apstrādes principi¹⁹⁴ ir attiecināmi uz jebkuru personas datu apstrādi¹⁹⁵. Autoresprāt, ja attiecīgais aspekts būtu aktualizēts, vērtējot, vai no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu¹⁹⁶, nāktos atzīt, ka likumdevējs nav vērtējis apstrīdētās normas atbilstību Eiropas Savienības tiesību normām, kas varētu izrādīties izšķiroši, ņemot vērā, ka gadījumā, ja likumdevējs būtu vērtējis apstrīdētās normas atbilstību fizisko personu datu apstrādes principiem, tad, autoresprāt, pastāv pamatotas aizdomas, ka likumdevējs būtu pieņēmis atšķirīgu lēmumu.

3.2. Satversmes tiesas 2020. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-20-03 analīze

Satversmes tiesa izskatīja lietu „Par Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumu Nr. 716 „Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” 2. pielikuma 9. punkta un 4. pielikuma 9. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam, 91. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam”.¹⁹⁷

Pieteikuma iesniedzēju ieskatā apstrīdēto tiesību normu ieviešana noveda pie mazākumtautībai piederoša izglītojamā izglītības kvalitātes pazemināšanās. Ar apstrīdētajām

¹⁹² Satversmes tiesas 13.11.2021. spriedums lietā Nr. 2018-18-01, 23. punkts.

¹⁹³ Ibid. 17. punkts.

¹⁹⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes 27.04.2016. Regula 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) 5., 6. pants. Eiropas Parlamenta un Padomes 24.10.1995. Direktīva 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti, 6., 7. pants.

¹⁹⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 27.04.2016. Regula 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula), 27. apsvērumi.

¹⁹⁶ Satversmes tiesas 13.11.2021. spriedums lietā Nr. 2018-18-01, 17. punkts.

¹⁹⁷ Satversmes tiesas 19.06.2020. spriedums lietā Nr. 2019-20-03

normām noteiktie ierobežojumi īpaši bērniem no piecu gadu vecuma esot daudz stingrāki, nekā skolēniem no 1. līdz 6. klasei.¹⁹⁸

Viens no aspektiem, ko pārbaudīja Satversmes tiesa un kas ir būtisks attiecīgā darba kontekstā, ir, vai apstrīdētajās normās nostiprinātā vienādā attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu. Attiecīgajā situācijā apstrīdētās normas izdeva Ministru kabinets, tāpēc Satversmes tiesa vērtēja Ministru kabineta noteikumu atbilstību Satversmei.¹⁹⁹

Parlamentam kā tautas pilnvarotam likumdevējam jāpieņem tiesiskais regulējums visos sabiedrībai svarīgos jautājumos, jo īpaši attiecībā uz personas pamattiesību ierobežojumiem un valsts nozīmes jautājumiem. Tomēr no mūsdienu valsts un sabiedrības rakstura izriet, ka likumdevējs nespēj izstrādāt regulējumu visos jautājumos, kas sabiedrībai ir vajadzīgi. Tādēļ likumdevējam paredzētas tiesības pilnvarot citas valsts struktūras izdot vispārējus noteikumus. Uzticot citām valsts institūcijām izdot vispārēji saistošus noteikumus, likumdevējs gan kā pilnvarotājs, gan kā tautas pilnvarota iestāde ir cieši saistīts ar tautas suverenitātes, varas dalīšanu un tiesiskuma principu. Ja likumdevēja uzticētā tiesību normu pieņemšana rada novirzes no šiem principiem, tad akts ir pieņemts *ultra vires* un kopš tā pieņemšanas ir spēkā neesošs.²⁰⁰ Ņemot vērā, ka Ministru kabineta noteikumi nevar ietvert tiesību normas, kas bez likumdevēja pilnvarojuma veidotu jaunas tiesiskās attiecības un ierobežotu pamattiesības, varētu uzskatīt, ka deleģētā likumdošana ir pietiekami institucionāli un saturiski, tādējādi neradot riskus likumdošanas varas sadalījumā starp likumdevēju un valdību.²⁰¹

Tā kā prasības, kas izriet no labas likumdošanas principa, ir attiecināmas uz jebkuru ārējo normatīvo aktu izdevēju un visām procedūrām, kādās tiek pieņemti ārējie normatīvie akti Latvijas tiesiskajā sistēmā,²⁰² izskatāmajā lietā Satversmes tiesa analizēja tostarp arī labas likumdošanas principa ievērošanu apstrīdēto tiesību normu pieņemšanas procesā. Pieteikuma iesniedzēji uzskatīja, ka pieņemot apstrīdētās normas nav ievērotas normatīvajos aktos noteiktās prasības, proti, ka par izsludināto projektu bija nepieciešams saskaņojums no

¹⁹⁸ Satversmes tiesas 19.06.2020. spriedums lietā Nr. 2019-20-03, 2. punkts.

¹⁹⁹ Ibid. 24. punkts.

²⁰⁰ [b.a.] Speech by the Vice-President Sanita Osipova of the Constitutional Court Sanita Osipova at the FONTES conference in Poland. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/en/runas-un-raksti/speech-by-the-vice-president-sanita-osipova-of-the-constitutional-court-sanita-osipova-at-the-fontes-conference-in-poland/> [aplūkots: 20.05.2022.]

²⁰¹ Smiltēna A. Izpildvaras loma mūsdienu likumdošanas procesā. Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjaudājumi. Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 217. lpp.

²⁰² Pastars E., Plakane I., Pleps J. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021, 444.- 445. lpp.

UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas, ņemot vērā, ka projekts attiecās uz Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām UNESCO darbības jomā, proti, izglītību.²⁰³

Ņemot vērā, ka Latvija ir UNESCO dalībvalsts un prasība saskaņot Ministru kabinetā izskatāmos dokumentus ar UNESCO Nacionālo komisiju ieviesta līdz ar Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas Latvijas Nacionālās komisijas likuma pieņemšanu, tādējādi izpaužoties likumdevēja rīcības brīvībai stiprināt UNESCO Nacionālās komisijas lomu Ministru kabineta normatīvo aktu pieņemšanā, Satversmes tiesa atzina, ka labas likumdošanas principa ietvaros Ministru kabinetam bija pienākums saņemt atzinumu no UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas.²⁰⁴ Ņemot vērā, ka Ministru kabinets attiecīgo prasību nebija izpildījis, Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdēto normu pieņemšanas procesā netika ievērota Latvijas likumdevēja prasība par UNESCO Latvijas nacionālās komisijas atzinuma saņemšanu.²⁰⁵

Vērtējot, vai minētais procedūras pārkāpums uzskatāms par būtisku, proti, tādu, par kuru pastāv pamatotas šaubas, ka gadījumā, ja procedūra tiktu ievērota, Ministru kabinets nebūtu pieņēmis tāda paša satura lēmumu²⁰⁶, Satversmes tiesa atzina, ka tai nav pamata uzskatīt, ka gadījumā, ja pirms apstrīdēto normu pieņemšanas attiecīgais likumprojekts tiktu saskaņots ar UNESCO Latvijas Nacionālo komisiju, Ministru kabinets būtu pieņēmis citādu lēmumu.²⁰⁷ Satversmes tiesa šādu secinājuma pamatoja ar izskatāmajā lietā jau secināto, ka apstrīdētās normas paredz vienādu attieksmi pret indivīdu grupām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos²⁰⁸, proti vienlīdz kvalitatīvi tiek nodrošinātas arī mazākumtautībai piederošā izglītojamā tiesības uz izglītību, kā arī tiesības uz mazākumtautības identitātes un kultūras saglabāšanu. Tātad Satversmes tiesa izskatāmajā lietā pēc būtības izvērtēja apstrīdētās normas saturu, tostarp kontekstā ar starptautiskajām cilvēktiesību normām un to piemērošanas praksi²⁰⁹, kas ir pamats secinājumam, ka nav konstatējamās pamatotas šaubas tam, ka procedūras ievērošanas gadījumā Ministru kabinets būtu pieņēmis atšķirīga satura lēmumu.

Izskatāmajā lietā būtisks aspekts, ko tiesa vērtēja, lai noteiktu, vai procesuāls pārkāpums ir būtisks, ir pieņemtā lēmuma saturs – vai tas būtu citāds gadījumā, ja likumdošanas process tiktu ievērots. Pēc autores domām, šāds izvērtējuma elements uzskatāms par racionālu un kā kritērijs būtu izvirzāms katrā konkrētā gadījumā, kad konstatēts procesuāls pārkāpums un Satversmes tiesai jāvērtē, vai tas atzīstams par būtisku.

²⁰³ Satversmes tiesas 19.06.2020. spriedums lietā Nr. 2019-20-03, 24.2. punkts.

²⁰⁴ Ibid, 24.2.1. punkts.

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ Satversmes tiesas 13.07.1998. spriedums lietā Nr. 03-04 (98), 3. punkts.

²⁰⁷ Satversmes tiesas 19.06.2020. spriedums lietā Nr. 2019-20-03, 24.2.1. punkts.

²⁰⁸ Ibid, 23. punkts.

²⁰⁹ Ibid, 24.2.1. punkts.

3.3. Satversmes tiesas 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 analīze

Satversmes tiesa 2019. gada 7. jūnijā pieņēma spriedumu lietā, kurā atzina Augstskolu likuma 27. panta piekto daļu attiecībā uz asociētajiem profesoriem un profesoriem, 28. panta otro daļu un 30. panta ceturto daļu, ciktāl tās nenodrošina aizsardzību pret secīgu uz noteiktu laiku noslēgtu darba līgumu ļaunprātīgu izmantošanu, par neatbilstošām Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.²¹⁰

Pieteikuma iesniedzēja ieskatā apstrīdētās tiesību normas paredzēja asociētā profesora vai profesora kvalifikācijas un spēju neregulāru izvērtēšanu, proti, tikai reizi sešos gados, pirms izbeidzas attiecīgās personas ievēlēšanas un darba līguma termiņš. Tā kā to, vai asociētais profesors vai profesors saglabā savu amatu izšķir nozares profesoru aizklātā balsojuma rezultāti, kas var nebūt saistīti ar pretendenta kvalifikāciju vai spējām, tad pat tādā gadījumā, ja amata pretendenta kvalifikācija tiek novērtēta kā izcila, tas negarantēja attiecīgā amata saglabāšanu. Pieteikuma iesniedzēja ieskatā likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, nebija izvērtējis, vai nepastāv citi, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojoši līdzekļi.²¹¹

Satversmes tiesa atzina, ka bija ierobežotas Pieteikuma iesniedzēja Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības saglabāt nodarbošanos.²¹² Attiecīgās Satversmē nostiprinātās tiesības var tikt ierobežotas, ja tas ir attaisnojams, proti, noteikts ar likumu, ierobežojumam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs.²¹³

Tiesa akcentēja, ka viens no elementiem, kas raksturo tiesību normas pieņemšanu, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību, ir likumdevēja pienākums izvērtēt tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Eiropas Savienības tiesību normām un saskaņot attiecīgās tiesību normas ar tiesību sistēmā jau pastāvošajām tiesību normām.²¹⁴

Kontekstā ar izskatāmo lietu norādāms, ka Augstskolu likuma 28. panta otrā daļa un 30. panta ceturta daļa pieņemta pirms Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā. Savukārt apstrīdētā Augstskolu likuma 27. panta piektā daļa pieņemta pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, taču attiecīgā Ministru kabineta noteikumu projekta anotācijā norādīts, ka tam neesot saistības ar Eiropas Savienības tiesību aktiem. Satversmes tiesa norādīja, ka arī no likumprojektā

²¹⁰ Satversmes tiesas 07.06.2019. spriedums lietā Nr. 2018-15-01

²¹¹ Ibid. 2.3. punkts.

²¹² Ibid. 11.4. punkts.

²¹³ Ibid. 12. punkts.

²¹⁴ Ibid. 13.2. punkts.

iesniegto priekšlikumu tabulām un Saeimas sēžu stenogrammām tā nav guvusi apstiprinājumu tam, ka likumdevējs būtu vērtējis Augstskolu likuma 27. panta piektās daļas atbilstību Eiropas Savienības Padomes 1999. gada 28. jūnija direktīvas 1999/70/EK par UNICE, CEEP un EAK noslēgto pamat nolīgumu par darbu uz noteiktu laiku pielikumā pievienotajam EAK – UNICE – CEEP pamat nolīgumam par darbu uz noteiktu laiku (turpmāk – Pamat nolīgums) ietvertajiem principiem. Prasības, kas izriet no Pamat nolīguma attiecībā uz gadījumiem, kad var tikt noslēgti darba līgumi uz noteiktu laiku un kāds ir šādu līgumu kopējā termiņa ierobežojums, noteiktas Darba likumā – Satversmes tiesa nekonstatēja, ka lietā pastāvētu materiāli, kas norādītu, ka likumdevējs, apstrīdētajās normās nosakot no Darba likuma atšķirīgu regulējumu, būtu vērtējis tā atbilstību Eiropas Savienības tiesībām. Tātad attiecībā uz vienu no apstrīdētajām normām, proti, Augstskolu likuma 27. panta piekto daļu, tās pieņemšanas procesā konstatētd parlamentārās procedūras pārkāpums – likumdevējs nebija vērtējis tiesību normas pieņemšanas procesā tās atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām – šajā gadījumā Eiropas Savienības tiesībām, kas tam būtu bijis jāveic īpaši tāpēc, ka minētajā normā ietvertais regulējums bija atšķirīgs no Darba līgumā nostiprinātajām prasībām.²¹⁵

Satversmes tiesa, vērtējot to, vai minētais procesuālais pārkāpums atzīstams par būtisku, norādīja šādus apsvērumus:

1) Izskatāmajā lietā Tiesa nekonstatēja citus pārkāpumus apstrīdēto normu pieņemšanas procesā. Šī aspekta kontekstā, Satversmes tiesa salīdzinājumam atsaucās uz tās spriedumu lietā Nr. 2018-11-01, kurā Satversmes tiesa arī atzina, ka likumdevējs apstrīdēto normu pieņemšanas procesā nebija vērtējis to atbilstību Eiropas Savienības tiesībām, taču kā atšķirību starp apstākļiem minētajā spriedumā un izskatāmajā lietā norādīja to, ka spriedumā lietā Nr. 2018-11-01 apstrīdēto normu pieņemšanas procesā tika konstatēti vairāki procesuālie pārkāpumi.²¹⁶

Līdz ar to secināms, ka Satversmes tiesa kā vienu no būtiskiem kritērijiem, lai noteiktu, vai pārkāpums atzīstams par būtisku, izvirzījusi procesuālo pārkāpumu apmēru apstrīdētās normas izstrādes gaitā. Satversmes tiesas praksē novērojama tendence arvien vairāk nostiprināt attiecīgā kritērija nozīmi.

2) Otrkārt, tiesa uzsvēra, ka divas no apstrīdētajām normām ir pieņemtas pirms Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā.²¹⁷

²¹⁵ Satversmes tiesas 07.06.2019. spriedums lietā Nr. 2018-15-01, 13.2. punkts.

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ Ibid.

Ņemot vērā izteiktos apsvērumus, Satversmes tiesa secināja, ka tas vien, ka likumdevējs nav vērtējis apstrīdēto normu atbilstību Pamatnolīgumā ietvertajiem principiem, nevar būt par pamatu, lai atzītu apstrīdētās normas par neatbilstošām labas likumdošanas principam. Līdz ar to tiesa norādīja, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.²¹⁸

Analizējot Satversmes tiesas sniegto argumentāciju, secināms, ka, lai noteiktu, vai apstrīdētās normu izstrādes procesā pieļauts būtisks procesuāls pārkāpums, pēc būtības Satversmes tiesa analizēja tikai vienu kritēriju – pieļauto procesuālo pārkāpumu apjomu. Pēc autores domām, šāda kritērija izmantošana nenodrošina pienācīgu izvērtējumu. Proti, pati Satversmes tiesa, sniedzot skaidrojumu tam, ko tā atzīst par būtisku procesuālu pārkāpumu, norādījusi konkrētu kritēriju – pamatotu šaubu pastāvēšanu par to, ka gadījumā, ja procedūra tiktu ievērota, Saeima pieņemtu atšķirīgu lēmumu.²¹⁹ Tas, pēc autores domām, nozīmē, ka katrā gadījumā, kad Satversmes tiesa konstatē procesuālu pārkāpumu un tai jānoskaidro, vai tas attiecīgās lietas kontekstā atzīstams par būtisku, jāvērtē pieļautā pārkāpuma ietekme uz likumdevēja pieņemto lēmumu, proti, tiesību normas saturu. Izskatāmajā lietā, autoresprāt, Satversmes tiesa nav veikusi šāda kritērija analīzi, tādējādi atzīstot procesuālo pārkāpumu par tādu, kas nav būtisks bez pienācīga pamatojuma.

Tāpat, autores ieskatā, procesuālo pārkāpumu vērtēšana kopsakarā, lai atzītu tos par būtiskiem, ne visos gadījumos ir objektīvs kritērijs. Proti, iespējama arī situācija, kad viens procesuāls pārkāpums attiecīgās lietas kontekstā rada pamatotas šaubas, ka gadījumā, ja tas netiktu pieļauts, likumdevējs pieņemtu cita satura lēmumu, tādējādi, izraisot situāciju, kad arī viens procedūras pārkāpums tiesību normas pieņemšanas procesā var būt būtisks.

Konkretizējot labas likumdošanas principu spriedumā lietā Nr. 2018-11-01, Satversmes tiesa virzīja politiskā likumdošanas procesa mainību mūsdienu vajadzībām un izpratnei atbilstošākā procesā, proti, veicinot tiesību normu pieņemšanu, kas pamatojama detalizētākā izvērtējumā – ekspertīzēs, zinātniskās atziņās.²²⁰ Labas likumdošanas princips ir kritizēts tā iemesla dēļ, ka tas racionalizē likumdošanas procesu, jo tādējādi tiekot mazinātas parlamentā ievēlēto deputātu un Saeimas kā tautas pārstāvju kopuma iespējas izteikt savā pārliecībā, pieredzē, cerībās un politiskajā situācijā balstītu gribu, taču labas likumdošanas principa ietvaros minētās iespējas nevis tiek mazinātas, bet gan konkretizēts Satversmē jau paredzētais ietvars to īstenošanai.²²¹ Lai panāktu kvalitatīvāku tiesisko regulējumu, tādējādi veicinot tā ilgtspēju un vairotu sabiedrības uzticību tiesību normām un to pieņemšanas procesam,

²¹⁸ Satversmes tiesas 07.06.2019. spriedums lietā Nr. 2018-15-01, 13.2. punkts.

²¹⁹ Satversmes tiesas 13.07.1998. spriedums lietā Nr. 03-04 (98), 3. punkts.

²²⁰ Krūzkopa S. Satversme ir pamats Latvijas ilgtspējai un katra iedzīvotāja attīstībai. LV portālam: Ineta Ziemele, Satversmes tiesas priekšsēdētāja. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/302530-satversme-ir-pamats-latvijas-ilgtspējai-un-katra-iedzivotaja-attistibai-2019> [aplūkots 19.05.2022.]

²²¹ Engīzers K. Labas likumdošanas principa ģenēze Latvijas tiesiskajā sistēmā. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

likumdevējam un Satversmes tiesai jārīkojas viena mērķa vadītiem. Līdz ar to arī Satversmes tiesai pēc iespējas savas kompetences ietvaros jāsniedz atbalsts likumdevējam.²²² Pēc autores domām, labākā palīdzība, ko Satversmes tiesa var sniegt likumdevējam, vērtējot, vai tiesību normas pieņemšanas procesā ievērots labas likumdošanas princips, pirmkārt, ir pienācīgu kritēriju izstrādāšana, lai noteiktu, vai procesuāls pārkāpums, ja tas ir pieļauts, ir atzīstams par būtisku un, otrkārt, argumentēta pamatojuma sniegšana par pieņemto lēmumu attiecībā uz pieļautā procesuālā pārkāpuma atzīšanu vai neatzīšanu par būtisku attiecīgās lietas ietvaros, tādējādi veicinot likumdevēja izpratni, kas savukārt sekmētu turpmāko likumdošanas procesu.

3.4. Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 analīze

Satversmes tiesa 2020. gada 11. jūnijā izskatīja lietu “Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 105. un 112. pantam”.²²³ Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs par attiecīgo lietu pauda arī atsevišķās domas.²²⁴ Tātad viņš attiecīgajā lietā uzturēja minoritātes pozīciju un neatbalstīja Satversmes tiesas vairākuma viedokli.²²⁵

Pieteikuma iesniedzēja jeb divdesmit 13. Saeimas deputātu ieskatā, nosakot pienākumu izkopt un attīstīt latviešu valodu, apstrīdētās normas nesamērīgi ierobežoja augstskolu dibinātāju brīvību augstskolas uzdevumu noteikšanā, proti, tiesības īstenot studiju programmas citās valodās.²²⁶ Privātās augstskolas akreditēja studiju programmas, paļaujoties uz to, ka attiecīgo komercdarbību varēs turpināt.²²⁷

Tāpat pieteikuma iesniedzējs vērsa uzmanību, ka apstrīdētajās normās noteiktais tiesību ierobežojums neesot noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu – kad Ministru kabinets Saeimai iesniedza likumprojektu “Grozījumi augstskolu likumā”, apstrīdētās normas tajā neesot bijušas. Tās iesniegtas kopā ar priekšlikumiem tikai likumprojekta trešajam lasījumam, tādējādi pienācīga diskusija par apstrīdētajās normās ietverto pamattiesību ierobežojumu

²²² Krūkle G. Likumdošanas un tiesu varas savstarpējā mijiedarbība. Aktīvā un pasīvā tiesnešu tiesību parlamentārā kontrole. Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās: LU Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 527. lpp.

²²³ Satversmes tiesas 11.06.2020. spriedums lietā Nr. 2019-12-01

²²⁴ Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr. 2019-12-01

²²⁵ Apse D. Tiesnešu atsevišķās domas – to paušanas vēsturiskie, normatīvie un citi aspekti. Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Latvijas Universitātes 5. starptautiskā zinātniskā konference, veltīta Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 95. gadadienai. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 81. lpp.

²²⁶ Satversmes tiesas 11.06.2020. spriedums lietā Nr.2019-12-01, 2.1. punkts.

²²⁷ Ibid. 2.2. punkts.

neesot notikušas.²²⁸ Arī ierobežojums attiecībā uz īpašumu neesot noteikts ar likumu, jo apstrīdēto normu pieņemšanas gaitā netika vērtēta to ietekme uz privāto augstskolu īpašumtiesībām, kā arī Eiropas Savienības tiesībām.²²⁹ Apstrīdētās normas esot pretrunā arī ar pētījumiem un politikas plānošanas dokumentiem.²³⁰

Attiecībā uz apstrīdēto normu pieņemšanas procesu, Saeima norādīja, ka priekšlikums grozīt Augstskolu likuma 5. pantu ticis atbalstīts un tā kā tika secināts, ka Saeima nepaspēs izskatīt konkrēto likumprojektu trešajā lasījumā līdz pavasara sesijas beigām, tad šos grozījumus priekšlikumu formā iesniegusi citam likumprojektam, kuru bija paredzēts izskatīt trešajā lasījumā līdz Saeimas pavasara sesijas beigām – Saeimas kārtības rullis šādu praksi pieļaujot. Saeimas pārstāvis uzvēra, ka apstrīdēto normu grozījumi un attiecīgā regulējuma pārejas noteikumi apspriesti vairākās Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas (turpmāk – Komisija) sēdēs, uzklusot gan deputātu, gan privāto augstskolu un citu interešu grupu pārstāvjus. Tāpat būtiski esot tas, ka diskusijas par valodu izmantošanu augstākajā izglītībā notikušas jau izsenis. Tādējādi Saeima pauda viedokli, ka pat tad, ja likumdevējs pieļāvis procesuālu pārkāpumu, tas nebūtu atzīstams par būtisku.²³¹

Satversmes tiesa, atzīstot, ka apstrīdētās normas ierobežo Satversmes 112. un 113. pantā ietvertu privāto augstskolu mācībspēku un studējošo akadēmisko brīvību un ar to saistīto privāto augstskolu autonomiju,²³² vērtēja, vai pamattiesību ierobežojums noteikts ar likumu²³³.

Attiecībā uz faktu, ka priekšlikums par grozījumiem apstrīdētajās normās Saeimai tika iesniegts tikai pirms likumprojekta trešā lasījuma, Satversmes tiesa atzina, ka tas pats par sevi nenozīmē, ka likums, kurā attiecīgais priekšlikums iestrādāts, būtu pieņemts neatbilstošā kārtībā – Saeimas kārtības rullis pieļauj likumprojekta izskatīšanas gaitā attiecīgu pantu, tā daļu vai grozījumus iekļaut gan otrajā, gan trešajā lasījumā.²³⁴

Atšķirīgu viedokli šajā jautājumā pauda Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs, savās atsevišķajās domās norādot, ka lai gan piekrīt Satversmes tiesas secinājumam, ka fakts kā tāds, ka priekšlikums par grozījumiem iesniegts Saeimai tikai pirms likumprojekta trešā lasījuma, pats par sevi nenozīmē, ka likums, kurā attiecīgais priekšlikums iestrādāts, nebūtu pieņemts pienācīgā kārtībā,²³⁵ taču izskatāmajā lietā nepiekrīta, ka apstrīdēto normu

²²⁸ Satversmes tiesas 11.06.2020. spriedums lietā Nr.2019-12-01, 2.1. punkts.

²²⁹ Ibid. 2.2. punkts.

²³⁰ Ibid. 2.1. punkts.

²³¹ Ibid. 3.2. punkts.

²³² Ibid. 29.4. punkts.

²³³ Ibid. 31. punkts.

²³⁴ Ibid. 31.2. punkts.

²³⁵ Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr.2019-12-01, 2. punkts.

pieņemšanas process bija atbilstošs labas likumdošanas principam.²³⁶ Kuča kungs norādīja uz trūkumiem, kas var tikt konstatēti, ja priekšlikums tiek iesniegts izskatīšanai Saeimā tikai pirms likumprojekta trešā lasījuma – mazāk laika iepazīties ar priekšlikuma saturu, apspriest alternatīvus risinājumus, izvērtēt tā atbilstību jau pastāvošajam nacionālajam regulējuma, kā arī starptautiskajām tiesībām. Tādēļ trešajā lasījumā būtu atbilstoši izskatīt jau iepriekš apspriestus vai tehniska rakstura priekšlikumus,²³⁷ tostarp ņemot vērā, ka par tehniskiem nevar uzskatīti tādu priekšlikumā ietvertu normatīvo regulējumu, kas ietekmē Satversmē ietvertās tiesības.²³⁸ Gadījumos, kad priekšlikums satur pamattiesību ierobežojumu, likumdevējam jānodrošina pietiekami ilgs laiks, lai iepazītos ar priekšlikuma saturu,²³⁹ īpaši ņemot vērā izskatāmajā lietā vērtēto tiesību jautājumu, kura sekmīga funkcionēšana prasa pārdomātus un uz valsts ilgspējīgu attīstību vērstus risinājumus.²⁴⁰ Valsts prezidents rosinājis normatīvi nostiprināt, ka trešajā lasījumā tiek apspriesti tikai tādi priekšlikumi, kas ietver valodnieciskus un tehniskus labojumus, lai izvairītos no situācijām, ka likums ir likumdošanas procesu notikušu nejaušību rezultāts.²⁴¹ Kuča kunga ieskatā apšaubāmi bija tas, ka piecas dienas, proti, laika posms starp priekšlikuma iesniegšanu Saeimai un tā izskatīšanu pēc būtības, ir pietiekams termiņš, lai Komisijas locekļi ar priekšlikumu varētu ne tikai iepazīties, bet arī to pienācīgi izvērtēt – no apstrīdēto normu sagatavošanas materiāliem neizrietot, ka likumdevējs būtu vērtējis attiecīgā regulējuma ietekmi uz privāto augstskolu, mācībspēku un studējošo tiesībām.²⁴²

Satversmes tiesa vērsa uzmanību tostarp arī uz to, ka labas likumdošanas principa ietvaros, pat tad, ja priekšlikumi iesniegti tikai pirms likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā, likumdevējam ir pienākums izvērtēt tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, saskaņot likumprojektā ietvertās tiesību normas ar tiesību sistēmā jau pastāvošajām tiesību normām, turklāt nodrošinot arī ieinteresēto personu viedokļu apzināšanu un iebildumu uzklaušāšanu.²⁴³ Mūsdienās likumdošanas process nepastāv likumdevēja ērtībai, bet tas kalpo kā efektīvs mehānisms, lai vairotu sabiedrības uzticību tiesībām un valstij, tāpēc likumdevējam jārada pārlicība par to, ka izvēlētais risinājums ir taisnīgs.²⁴⁴

²³⁶ Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr.2019-12-01, 3. punkts.

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Ibid. 4. punkts.

²³⁹ Ibid. 3. punkts.

²⁴⁰ Ibid. 4. punkts.

²⁴¹ Jaunzeme K. Likumdošanas procesa pilnveidošanas iespējas. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 363. lpp.

²⁴² Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr.2019-12-01, 5.1. punkts.

²⁴³ Satversmes tiesas 11.06.2020. spriedums lietā Nr.2019-12-01, 31.2. punkts.

²⁴⁴ Rezevska D. Legislation in Latvia. Legislation in Europe. A Country by Country Guide. Edited by Ulrich Karpen and Helen Xanthaki. Oxford and London: Hart Publishing, 2021, p. 295

Satversmes ievada teksts uzskatāmi atspoguļo, kas ir saprotams ar uzticību Latvijai. Proti, latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda, brīvība, vienlīdzība, solidaritāte, taisnīgums, godīgums, darba tikums un ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats – tie ir konstitucionāli pienākumi, kuru jēga ir nodrošināt Latvijas valsts pastāvēšanu un funkcionēšanu.²⁴⁵

Analizējot minētos aspektus, Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdēto normu regulējuma priekšmets ir apspriests jau pirms tam, kad Saeimai tika iesniegts priekšlikums par Augstskolu likuma papildināšanu ar apstrīdētajām normām, turklāt Komisijas sēdēs tika aktīvi diskutēts, tostarp panākot grozījumus sākotnēji piedāvātajā pārejas noteikumu regulējumā.²⁴⁶ Tādējādi Satversmes tiesa nesaskatīja attiecīgā labas likumdošanas principa elementa pārkāpumu.²⁴⁷

Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs atsevišķajās domās norādīja uz būtisku niansi, proti, ka pastāv atšķirīgi viedokļi par to, vai laikā, kad tika diskutēts par valodu reformu izglītībā vai kad tika izstrādāta Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas regulējums, diskusijas būtu vērstas arī uz privāto augstskolu autonomiju un akadēmisko brīvību. Un pat tad, ja tādas diskusijas bijušas, Kuča kungs uzsvēra, ka jāņem vērā, ka laika gaitā ir mainījusies gan faktiskā, gan tiesiskā situācija, līdz ar to likumdevējs nevarēja paļauties uz to, ka šis jautājums jau apspriests iepriekš.²⁴⁸

Attiecībā uz pieteikuma iesniedzēja un vairāku lietā pieaicināto personu norādīto, ka apstrīdētās normas pieņemtas, pienācīgi neizvērtējot to atbilstību Eiropas Savienības tiesību regulējumam, Satversmes tiesa secināja, ka lietā nav materiālu, kas apliecinātu ka likumdevējs būtu vērtējis apstrīdēto normu atbilstību Eiropas Savienības tiesībām. To apstiprina arī fakts, ka tad, kad apstrīdētās normas ietverošie priekšlikumi tika iesniegti Saeimā, nav uzskatīts, ka tie skartu Eiropas Savienības tiesību jautājumus, tāpat arī Tieslietu ministrija netika lūgta sniegt atzinumu par apstrīdēto normu atbilstību Eiropas Savienības tiesībām.²⁴⁹

Vērtējot, vai minētais procesuālais pārkāpums atzīstams par būtisku, Satversmes tiesa atsaucās uz spriedumu lietā Nr. 2018-11-01²⁵⁰, kurā apstrīdētās normas pieņemšanas procesā tā konstatēja vairākus pārkāpumus, kas, it īpaši to kopsakarā, bija būtiski, un uz spriedumu lietā Nr. 2018-15-01²⁵¹, kurā līdzīgi kā izskatāmajā lietā atzina, ka likumdevējs nav vērtējis apstrīdēto normu atbilstību Eiropas Savienības tiesībām, taču secināja, ka tā kā citi pārkāpumi

²⁴⁵ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas atsevišķās domas lietā Nr.2016-14-01, 5. punkts.

²⁴⁶ Satversmes tiesas 11.06.2020. spriedums lietā Nr.2019-12-01, 31.2. punkts.

²⁴⁷ Ibid. 31.3. punkts.

²⁴⁸ Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr.2019-12-01, 5.2. punkts.

²⁴⁹ Satversmes tiesas 11.06.2020. spriedums lietā Nr.2019-12-01, 31.3. punkts

²⁵⁰ Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01

²⁵¹ Satversmes tiesas 07.06.2019. spriedums lietā Nr. 2018-15-01

apstrīdēto normu pieņemšanas procedūrā netika konstatēti un divas no apstrīdētajām normām pieņemtas pirms Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, būtisks procesuāls pārkāpums nebija konstatējams.

Satversmes tiesa secināja, ka izskatāmajā lietā nav konstatējami citi procedūras pārkāpumi. Tāpat tai neesot pamata atzīt, ka gadījumā, ja pirms apstrīdēto normu pieņemšanas būtu izvērtēta to atbilstība Eiropas Savienības tiesībām, Saeima būtu pieņēmusi citādu lēmumu, tostarp ņemot vērā pieaicināto personu izteikto viedokli, līdz ar to Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums bija noteikts ar likumu.²⁵²

Atšķirīgu secinājumu savās atsevišķajās domās pauda Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs, norādot, ka nevar piekrist tam, ka izskatāmajā lietā konstatējams tikai viens procesuāls pārkāpums – viņa ieskatā tādi bija vairāki un, skatot tos kopsakarā, atzīstami par būtiskiem. Kuča kungs pauda viedokli, ka izstrādājot apstrīdēto regulējumu, nav vērtēta attiecīgo tiesību normu ietekme uz augstskolu autonomiju un akadēmisko brīvību, kā arī citām pamattiesībām, nav analizēta to saskanība ar tiesību sistēmu un atbilstība Eiropas Savienības tiesībām un izglītības jomu regulējošajiem normatīvajiem aktiem. Turklāt, neesot vērtēta arī apstrīdēto normu saderība ar politikas plānošanas dokumentiem, kas paredz augstākās izglītības internacionalizāciju.²⁵³ *“Kaut arī šie [politikas plānošanas] dokumenti nav juridiski saistoši, tie atklāj izpildvaras vai likumdevēja redzējumu par izglītības nozares attīstības mērķiem, kuru sasniegšanai nepieciešams secīgu pasākumu plāns.”*²⁵⁴ Pēdējais Kuča kunga paustais apsvērums atzīstams par vērā ņemamu, vērtējot to no ilgtspējas prizmas, kas ir viens no labas likumdošanas principa virsmērķiem.

Autores ieskatā, Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča atsevišķās domas veiksmīgi izcēla tos aspektus, ko Satversmes tiesa, pēc autores domām, nebija vērtējusi pietiekami detalizēti. Piemēram, attiecībā uz priekšlikumu iesniegšanu Saeimai pirms trešā lasījuma – Satversmes tiesa norādīja, ka tas vien pats par sevi nenozīmē, ka tādējādi likums pieņemts neatbilstošā kārtībā,²⁵⁵ taču Tiesa nav vērtējusi, vai izskatāmās lietas konkrētajā gadījumā, ņemot vērā ierobežoto laika periodu, objektīvi bija iespējams pēc būtības izvērtēt pamattiesību ierobežojuma saturu.

Autoresprāt, attiecīgās situācijas izvērtēšana, atsaucoties tikai uz vispārīgām prasībām un virspusēji izvērtējot lietas apstākļus, var novest pie nepareiza konstatējuma par to, vai attiecīgais procesuālais pārkāpums atzīstams par būtisku. Ja Satversmes tiesa būtu sniegusi detalizētāku apstākļu vērtējumu, tad, pēc autores domām, tā varētu būt nonākusi pie

²⁵² Satversmes tiesas 11.06.2020. spriedums lietā Nr.2019-12-01, 31.3. punkts

²⁵³ Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr. 2019-12-01, 5.6. punkts.

²⁵⁴ Ibid. 5.5. punkts.

²⁵⁵ Satversmes tiesas 11.06.2020. spriedums lietā Nr.2019-12-01, 31.2. punkts.

secinājuma, ka tomēr Saeima būtu pieņēmusi cita satura lēmumu, ja minētie priekšlikumi tiktu iesniegti savlaicīgāk.

Satversmes tiesa arī šajā lietā, lai konstatētu, vai pārkāpums atzīstams par būtisku, kā vienu no kritērijiem izvirzījusi pieļauto procesuālo pārkāpumu apmēru. Tā kā Tiesa secināja, ka tiesību normas pieņemšanas procesā pieļauts tikai viens pārkāpums, proti, netika vērtēta apstrīdētās normas atbilstība Eiropas Savienības tiesībām, tad izskatāmās lietas kontekstā nav aktuāla pārkāpumu vērtēšana kopsakarā. Otrs kritērijs, ko izvirzīja Satversmes tiesa - vai ir pamats uzskatīt, ka tad, ja procedūra tiktu ievērota, likumdevējs pieņemtu atšķirīgu lēmumu.

Pēc autores domām, pamatotas šaubas par atšķirīga lēmuma pieņemšanu ir vienīgais aspekts, kas būtu jāvērtē, lai konstatētu, vai attiecīgais procedūras pārkāpums atzīstams par būtisku. Taču, lai spētu konstatēt šīs “pamatotās šaubas”, nepieciešams visaptverošs un pietiekami detalizēts attiecīgās situācijas izvērtējums, kas ne vien balstīts formālu prasību ievērošanas pārbaudē, bet objektīvā attiecīgās situācijas apstākļu izvērtējumā, pretējā gadījumā Satversmes tiesa varētu nonākt pie nepareiza secinājuma, atbildot uz jautājumu, vai pastāv pamatotas šaubas par atšķirīga lēmuma pieņemšanu. Proti, pienācīgā kārtībā pieņemts likums nav tikai norma, kas pieņemta un izsludināta, ievērojot tam paredzēto procesuālo kārtību – tas ietver sevī arī normas kvalitātes prasības.²⁵⁶

Izskatāmajā lietā, pēc autores domām, par būtisku procesuālu pārkāpumu atzīstams ne vien tas, ka likumdevējs nebija vērtējis apstrīdēto normu atbilstību Eiropas Savienības tiesībām, bet arī, piekrītot Kuča kunga viedoklim, nebija pienācīgi izvērtēta attiecīgā regulējuma ietekme uz aizskarto tiesību subjektu pamattiesībām, kā arī nevarēja gūt pārliecību, ka apstrīdētās normas analizētas kopsakarā ar jau pastāvošo regulējumu, tostarp politikas plānošanas dokumentiem.

3.5. Procesuāls pārkāpums Satversmes tiesas praksē: apkopojums un nošķiršana no būtiska procesuāla pārkāpuma

Spriedumos, kuros Satversmes tiesa konstatēja kādu tiesību normas pieņemšanas procedūrā pieļauto procesuālu pārkāpumu, taču neatzina to par būtisku, tādējādi secinot, ka likums pieņemts pienācīgā kārtībā, Tiesa nav konsekventi vērtējusi noteiktus kritērijus. Proti, spriedumā lietā Nr.2018-18-01 un spriedumā lietā Nr. 2018-15-01 Satversmes tiesa atzina, ka attiecīgais pārkāpums nav uzskatāms par būtisku tāpēc, ka tas ir vienīgais procedūras pārkāpums, papildus spriedumā lietā Nr. 2018-18-01 minot to, ka Eiropas Savienības tiesību

²⁵⁶ Pleps J. Pienācīgā kārtībā pieņemts likums. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 340. lpp.

regulējums bijis neskaidrs²⁵⁷, savukārt spriedumā lietā Nr. 2018-15-01 to, ka divas no apstrīdētajām normām pieņemtas pirms Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā²⁵⁸. Savukārt spriedumā lietā Nr. 2019-20-03 kā kritēriju pārkāpumu nošķiršanai izvirzīja jautājumu, vai pastāv pamatotas šaubas, ka gadījumā, ja likumdevējs būtu ievērojis procedūru, tiktu pieņemts citāds lēmums.²⁵⁹ Spriedumā lietā Nr. 2019-12-01 Satversmes tiesa vērtējusi abus minētos kritērijus.²⁶⁰

Salīdzinot ar otrās nodaļas ietvaros analizēto spriedumu lietā Nr. 2018-11-01 un spriedumu lietā Nr.2017-17-01, kurā tiesa minētos pārkāpumus atzina par būtiskiem īpaši to kopsakarā²⁶¹, arī trešajā nodaļā apskatītajos spriedumos Tiesa vairākkārt uzsvēra pieļauto pārkāpumu vērtēšanu kopsakarā kā kritēriju, lai kādu procesuālu pārkāpumu atzītu par būtisku. Darba autores ieskatā, pieļauto procesuālo pārkāpumu skaits, to vērtējot vien formāli, nevar būt kā pamatnosacījums tam, lai kādu procesuālu pārkāpumu atzītu par būtisku. Attiecīgais kritērijs būtu jāaktualizē tikai tādā gadījumā, kad tiesa atzinusi, ka pastāv vairāki procesuāli pārkāpumi un tad, vērtējot tos kopsakarā, jāsecina, vai pastāv pamatotas šaubas, ka gadījumā, ja procedūra tiktu ievērota, tiktu pieņemts atšķirīga satura lēmums.

Pēc autores domām, katrā gadījumā pārkāpums būtu jāvērtē pēc būtības, atbildot uz jautājumu, vai pastāv pamatotas šaubas, ka gadījumā, ja procedūra tiktu ievērota, likumdevējs pieņemtu citādu lēmumu. Minēto kritēriju jau 1998. gadā definējusi pati Satversmes tiesa.²⁶² Tādējādi arī viena satura pārkāpums, piemēram, tiesību normas pieņemšanas procesā tās nevērtēšana atbilstoši Eiropas Savienības tiesībām, vienas lietas ietvaros var tikt atzīts par būtisku procesuālu pārkāpumu, kamēr citā lietā ne, kā to arī uzskatāmi apliecina aplūkoti spriedumi. Tomēr arī kritērija par atšķirīga lēmuma pieņemšanu vērtēšana nevar būt tikai formāla – katrā konkrētā gadījumā jāveic detalizēts izskatāmās lietas apstākļu vērtējums, pamatojot to ar objektīviem argumentiem. Autoresprāt, tikai pienācīgi veikta izvērtējuma rezultātā var secināt, vai pastāv “pamatotas šaubas”.

Balstoties uz darbā analizētajiem spriedumiem, secināms, ka šobrīd Satversmes tiesai nav izstrādāti kritēriji, kas konsekventi tiek vērtēti katrā tādā lietā, kad konstatēts procesuāls pārkāpums un nepieciešams vērtēt, vai tas atzīstams par būtisku. Līdz ar to, autoresprāt, tiesas spriedumos saskatāmi trūkumi attiecībā uz labas likumdošanas principa ievērošanas konsekventu izvērtējumu.

²⁵⁷ Satversmes tiesas 13.11.2021. spriedums lietā Nr. 2018-18-01, 17.3. punkts.

²⁵⁸ Satversmes tiesas 07.06.2019. spriedums lietā Nr. 2018-15-01, 13.2. punkts.

²⁵⁹ Satversmes tiesas 19.06.2020. spriedums lietā Nr. 2019-20-03, 24.2.1. punkts.

²⁶⁰ Satversmes tiesas 11.06.2020. spriedums lietā Nr.2019-12-01, 31.3. punkts

²⁶¹ Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01, 22.3. punkts. Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.5. punkts.

²⁶² Satversmes tiesas 13.07.1998. spriedums lietā Nr. 03-04 (98), 3. punkts.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Tiesību normas pārkāpuma būtiskumu nosaka tas, vai pastāv pamatotas šaubas, ka gadījumā, ja procedūra tiktu ievērota, likumdevējs pieņemtu atšķirīgu lēmumu. Par to var liecināt gan viens, gan vairāki procesuālie pārkāpumi, vērtējot tos kopsakarā.

2. Satversmes tiesas prakse vērtējama kā pretrunīga, jo līdzīgās lietās, nosakot, vai procedūras pārkāpums atzīstams par būtisku, netiek konsekventi vērtēti vieni un tie paši kritēriji.

3. Priekšlikums Satversmes tiesas spriedumos, vērtējot, vai pieļauts būtisks procesuāls pārkāpums, konsekventi piemērot kritēriju – vai pastāv pamatotas šaubas, ka gadījumā, ja procedūra tiktu ievērota, likumdevējs pieņemtu citādu lēmumu. Attiecīgais kritērijs, ja tā izvērtēšana ir pietiekami detalizēta un balstīta ne vien uz formāliem, bet arī objektīviem, no izskatāmās lietas apstākļiem izrietošiem apsvērumiem, nodrošina iespēju pieņemt taisnīgu secinājumu.

4. Priekšlikums izvērtēt pieļautos procedūras pārkāpumus kopsakarā tikai tādā gadījumā, ja Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētās tiesību normas pieņemšanas procesā ir pieļauti vairāki šādi pārkāpumi, pretēji Satversmes tiesas praksei izvirzīt kopības elementu kā kritēriju arī gadījumos, kad konstatēts viens procesuāls pārkāpums.

5. Satversmes tiesas spriedumos būtu izvēršama plašāka argumentācija par pieņemtajiem secinājumiem, ja konstatēts procedūras pārkāpums un jānosaka, vai tas atzīstams par būtisku procesuālu pārkāpumu. Satversmes tiesas plašāks pamatojums sekmētu likumdevēja izpratni par pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu un labas likumdošanas principa piemērošanu, tādējādi palielinot iespēju uzlabot likumdošanas procesa kvalitāti. Šis aspekts ir būtisks arī attiecībā uz sabiedrību kopumā – izpratne par Satversmes tiesas pieņemtajiem lēmumiem sekmētu sabiedrības uzticību konstitucionālajai tiesai.

6. Novērojama sistēmiska problēma ar Eiropas Savienības tiesību īstenošanu tiesību normu pieņemšanas procesā. Likumdošanas procesā lielāka uzmanība vēršama izstrādājamā regulējuma atbilstībai Eiropas Savienības tiesībām, tādējādi sekmējot tā ilgtspēju.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. [b.a.] Is Legislation an Unprincipled, Incoherent, Undignified Mess? Editor's Note on „Legisprudence”. Pieejams <http://www.bu.edu/law/journals-archive/bulr/volume89n2/documents/EDITORSNOTE.pdf>
2. [b.a.] Satversmes tiesas konferenču materiāli 2010./2011. gads. [b.v.], [b.i.], [b.g.]
3. [b.a.] Speech by the Vice-President Sanita Osipova of the Constitutional Court Sanita Osipova at the FONTES conference in Poland. Pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/en/runas-un-raksti/speech-by-the-vice-president-sanita-osipova-of-the-constitutional-court-sanita-osipova-at-the-fontes-conference-in-poland/>
4. Apse D. Tiesnešu atsevišķās domas – to paušanas vēsturiskie, normatīvie un citi aspekti. Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Latvijas Universitātes 5. starptautiskā zinātniskā konference, veltīta Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 95. gadadienai. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014.
5. Danovskis E. Saeimas kārtības ruļļa nozīme likumdošanā. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
6. Danovskis E. Var runāt par labu un sliktu likumdošanas praksi, nevis tiesību principu. Jurista Vārds, 2020, Nr.12.
7. E.Levita lekcija Vasedas Universitātē. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/309719-e-levita-lekcija-vasedas-universitate-2019>
8. Endziņš A. Tiesiska valsts. Jurista Vārds, 2022, Nr.7.
9. Engģizers K. Labas likumdošanas principa ģenēze Latvijas tiesiskajā sistēmā. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.
10. Iļjanova, D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005..
11. Jaunzeme K. Likumdošanas procesa pilnveidošanas iespējas. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
12. Jelāgins J. Latvija ceļā uz tiesiskumu. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.
13. Krūkle G. Likumdošanas un tiesu varas savstarpējā mijiedarbība. Aktīvā un pasīvā tiesnešu tiesību parlamentārā kontrole. Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību

sistēmās: LU Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019.

14. Krūzkopa S. Satversme ir pamats Latvijas ilgtspējai un katra iedzīvotāja attīstībai. LV portālam: Ineta Ziemele, Satversmes tiesas priekšsēdētāja. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/302530-satversme-ir-pamats-latvijas-ilgtspējai-un-katra-iedzivotaja-attistibai-2019>

15. Kučs A. Starptautisko cilvēktiesību avotu un Eiropas Savienības tiesību avotu piemērošana Satversmes tiesā. Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020.

16. Kusiņa G. paustās domas diskusijā. Gailīte D., Litvins G., Dubava I. Bīriņu domnīca – jau desmito gadu pēc kārtas. Jurista Vārds, 2013, Nr.32.

17. Laviņš A., Krastiņš U. Normas konstitucionālā pārbaude Satversmes tiesā un Eiropas Savienības tiesības. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

18. Levits E. Laba likumdošana un parlamenta zinātniskais dienests. Jurista Vārds, 2015, Nr.41.

19. Likumprojekts “Grozījumi Valsts pārvaldes iekārtas likumā”, 26.05.2016., Nr. 577/Lp12
Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttcategory=577/Lp12>

20. Medina L. Laba likumdošana. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.

21. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zvērināts advokāts Jānis Neimanis, 2004.

22. Osipova S. Spriedze starp Satversmes tiesu un likumdevēju ir neizbēgama. Jurista Vārds, 2021, Nr. 7.

23. Par likumu nodošanu otrreizējai caurlūkošanai. Latvijas Vēstnesis, 05.07.2017., Nr.132 Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/132.22> [aplūkots 14.05.2022.]

24. Pastars E. Satversmes tiesas sprieduma nolēmumu daļas izpratne un piemērošanas problēmas. Jurista Vārds, 2016, Nr.7.

25. Pastars E., Plakane I., Pleps J. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021.

26. Plepa D. Tamužs K. Runā Satversmes tiesa: daudzdimensionālais dialogs. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

27. Plepa D., Pleps J. Satversmes tiesas ietekme uz Latvijas tiesiskās sistēmas attīstību. Jurista Vārds, 2016, Nr.49.
28. Pleps J. Demokrātiskā tiesiskā valstī personai ir konstitucionāls pienākums ievērot likumus. Jurista Vārds, 2020, Nr. 45
29. Pleps J. Latvijas valsts konstitucionāli pamati. Grām.: Latvija un latvieši. I sējums. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2018.
30. Pleps J. Pienācīgā kārtībā pieņemts likums. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
31. Pleps J. Satversmes tiesa un labas likumdošanas princips: piezīmes par spriedumu lietā Nr. 2018-11-01. Jurista Vārds, 2019, Nr.12
32. Pleps J. Satversmes tiesa un labas likumdošanas princips: piezīmes par spriedumu lietā Nr. 2018-11-01. Jurista Vārds, 2019, Nr.12.
33. Pleps J. Satversmības jēdziens un elementi. Inovāciju juridiskais nodrošinājums : Latvijas Universitātes 70. konferences rakstu krājums. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2012.
34. Pleps J. The Principle of Good Legislation. Grām.: [B.a.] International Scientific Conference. The Quality of Legal Acts and its Importance in Contemporary Legal Space. 4-5 October, 2012. Riga: University of Latvia Press, 2012.
35. Putina režīma uzbrukums Ukrainai. 24. februāris. LSM.LV Ziņu redakcija. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/putina-rezima-uzbrukums-ukrainai-24-februaris-teksta-tiesraides-arhivs.a445112/>
36. Rezevska D. Legislation in Latvia. Legislation in Europe. A Country by Country Guide. Edited by Ulrich Karpen and Helen Xanthaki. Oxford and London: Hart Publishing, 2021.
37. Rodiņa A. Konstitucionālā sūdzība Latvijā. Jurista Vārds, 2000, Nr.28.
38. Rodiņa A., Spale A. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 85. pantam. Grām: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013.
39. Satversmes tiesas priekšsēdētājas Ineta Ziemeles 2020. gada 10. janvāra uzruna Satversmes tiesas svinīgajā sēdē. Pieejams <https://www.satv.tiesa.gov.lv/runas-un-raksti/satversmes-tiesas-priekssedetajas-ineta-ziemeles-uzruna-satversmes-tiesas-svinigaja-sede/>
40. Smiltēna A. Izpildvaras loma mūsdienu likumdošanas procesā. Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjautājumi. Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda

pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012.

41. Soņeca V. Likumdevēja kļūda, kas "rezultējusies" EST spriedumā. Komentārs par EST spriedumu lauksaimniecības zemes iegādes lietā. Jurista Vārds, 2020, Nr. 26.

42. Stupins A. Leģisprudence kā zāles pret normofiliju. Jurista Vārds, 2020, Nr.46.

43. Stupins A. Nepieciešamība pēc leģisprudencē balstītas tiesību normu jaunrades procesa transformācijas demokrātiskā tiesiskā valstī. Tiesību zinātnes uzdevumi, nozīme un nākotne tiesību sistēmās: LU Juridiskās fakultātes 7. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019.

44. Šulmane D. Tiesību normu efektivitātes problemātika un aktualitāte XX un XXI gadsimta tiesību socioloģijā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012, 47. lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5169/29014-Dace_Sulmane_2013.pdf?sequence=1

45. Tamužs K., Podzorova E. Satversmes tiesas judikatūra 2017–2021: aktualitātes. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

46. Wintgens J. L. Legislation: A New Theoretical Approach to Legislation. Oxford: Hart Publishing, 2002.

47. Wintgens J. L. The Theory and Practice of Legislation: Essays in Legislation. Pieejams: [The Theory and Practice of Legislation: Essays in Legislation - Google grāmatas](#)

48. Wintgens J. L., Oliver-Lalana D. A. The Rationality and Justification of Legislation: Essays in Legislation. Cham: Springer International Publishing, 2013, Ch.1.3.

49. Ziemele I. Eiropas savienības tiesību konstitucionalitātes kontrole Latvijā. Jurista Vārds, 2020, Nr. 27.

50. Ziemele I. Satversmes tiesa kā vērtību tiesa: pirmie 25 gadi. Jurista Vārds, 2021, Nr.49.

Normatīvie akti

1. Eiropas Parlamenta un Padomes 24.10.1995. Direktīva 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti

2. Eiropas Parlamenta un Padomes 27.04.2016. Regula 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula)

3. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.01.2019.red]

4. Par tiesu varu: LV likums. Pieņemts 15.12.1992. [17.12.2020.red.]
5. Satversmes tiesas likums: LV likums. Pieņemts 05.06.1996. [29.09.2020.red]

Juridiskās prakses materiāli

1. Eiropas Savienības Tiesas 09.09.2015. spriedums Lietā Nr. C-160/14
2. Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01
3. Satversmes tiesas 03.02.2012. spriedums lietā Nr. 2011-11-01
4. Satversmes tiesas 04.06.2019. lēmums Par jautājuma uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai lietā Nr. 2018-18-01
5. Satversmes tiesas 06.03.2019. spriedums lietā Nr. 2018-11-01
6. Satversmes tiesas 07.06.2019. spriedums lietā Nr. 2018-15-01
7. Satversmes tiesas 08.04.2015. spriedums lietā Nr. 2014-34-01
8. Satversmes tiesas 11.06.2020. spriedums lietā Nr. 2019-12-01
9. Satversmes tiesas 12.02.2020. spriedums lietā Nr.2019-05-01
10. Satversmes tiesas 12.04.2018. spriedums lietā Nr. 2017-17-01
11. Satversmes tiesas 13.02.2009. spriedums lietā Nr. 2008-34-01
12. Satversmes tiesas 13.07.1998. spriedums lietā Nr. 03-04 (98)
13. Satversmes tiesas 13.11.2021. spriedums lietā Nr. 2018-18-01
14. Satversmes tiesas 15.04.2009. spriedums lietā Nr. 2008-36-01
15. Satversmes tiesas 19.06.2020. spriedums lietā Nr. 2019-20-03
16. Satversmes tiesas 19.12.2017. sprieduma lietā Nr. 2017-02-03
17. Satversmes tiesas 21.10.2009. spriedums lietā Nr. 2009-01-01
18. Satversmes tiesas 27.01.2011. spriedums lietā Nr. 2010-22-01
19. Satversmes tiesas 27.05.2021. spriedums lietā Nr. 2020-49-01
20. Satversmes tiesas 28.09.2020. spriedums lietā Nr. 2019-37-0103
21. Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas atsevišķās domas lietā Nr.2016-14-01
22. Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča atsevišķās domas lietā Nr. 2019-12-01
23. Satversmes tiesas tiesneša Gunāra Kusiņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01
24. Satversmes tiesas tiesnešu Alda Laviņa un Jāņa Neimaņa atsevišķās domas lietā Nr. 2017-17-01
25. Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles un Sanitas Osipovas atsevišķās domas lietā Nr.2018-10-0103

Bakalaura darbs “Būtisks procesuāls pārkāpums kā pamats tiesību normas atzīšanai par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmei” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ (Renāte Berķe)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr. iur. Jānis Pleps _____ . ____ . ____ . 2022.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Tiesību teorijas un vēstures zinātņu katedrā 24.05.2022.

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____ . ____ . 2022. prot. Nr. _____

Komisijas sekretārs/-e: _____